

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra obchodního práva

Téma diplomové práce: **Řešení sporů v mezinárodním obchodním styku**

Vedoucí diplomové práce: **Prof. JUDr. Květoslav Růžička, CSc.**

Diplomant: **Kristýna Pohlová**
K Novému dvoru 68, Praha 4, 142 00

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, cursive letters that appear to be 'RQ' followed by a vertical stroke and a horizontal line.

V Praze, dne 30. června 2008

Obsah

Obsah.....	1
1 Úvod.....	3
2 Alternativní řešení sporů.....	5
2.1 Úvodem.....	5
2.2 Platná právní úprava ADR v České republice.....	6
2.3 Metody řešení sporů.....	7
2.4 Členění alternativních způsobů řešení sporů.....	8
2.4.1 Mediacce a konciliace.....	9
2.4.2 Expertiza.....	11
2.4.3 Mini-trial.....	12
2.4.4 Med-arb a medaloa.....	13
2.4.4.1 Med-arb.....	14
2.4.4.2 Medaloa.....	14
2.5 Závěr.....	15
3 Rozhodčí řízení.....	16
3.1 Úvodem.....	16
3.2 Druhy rozhodčího řízení.....	17
3.2.1 Rozhodčí řízení ad hoc.....	17
3.2.2 Rozhodčí řízení institucionální.....	17
3.2.3 Srovnání rozhodčího řízení ad hoc a institucionálního.....	19
3.2.4 Fakultativní a obligatorní rozhodčí řízení.....	19
3.3 Právní úprava rozhodčího řízení v České republice.....	20
3.4 Rozhodné právo.....	21
3.4.1 Římská úmluva.....	22
3.4.2 Rozhodování podle zásad ekvity.....	23
3.5 Rozhodčí řízení podle ZRŘ.....	23
3.5.1 Arbitrabilita.....	23
3.5.2 Rozhodčí smlouva.....	24
3.5.3 Rozhodci.....	25
3.5.4 Rozhodčí nález.....	25
3.6 Uznání a výkon rozhodčích nálezů.....	26
3.6.1 Výkon českého rozhodčího nálezu v České republice.....	26
3.6.2 Uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu v České republice.....	27
3.7 Výhody a nevýhody rozhodčího řízení.....	29
3.8 Závěr.....	30

4	Řešení sporů před obecnými soudy	32
4.1	Úvodem.....	32
4.2	Pravomoc a příslušnost soudů	32
4.2.1	Česká právní úprava pravomoci a příslušnosti soudů ve věcech majetkových.....	32
4.2.2	Příslušnost soudů k projednávání sporů v obchodních věcech podle mezinárodních smluv	33
4.3	Průběh řízení	34
4.3.1	Doručování dokumentů mezi členskými státy ES.....	35
4.3.2	Dokazování prováděné v jiném členském státě	36
4.4	Uznání a výkon rozhodnutí	37
4.4.1	Uznání a výkon cizích rozhodnutí na základě mezinárodní smlouvy	37
4.4.2	Uznání a výkon cizích rozhodnutí podle vnitrostátního práva.....	38
4.4.3	Nařízení (ES) č. 44/2001, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.....	41
4.4.4	Uznání rozhodnutí vydaných v jiných členských státech dle nařízení č. 44/2001	43
4.4.5	Výkon rozhodnutí vydaných v jiných členských státech dle nařízení č. 44/2001	43
4.4.6	Výkon rozhodnutí podle nařízení č. 805/2004 o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky.....	44
4.5	Závěr.....	45
5	Závěr	48
6	Seznam použitých zkratk	50
7	Literatura.....	51
8	Periodický tisk.....	52
9	Webové stránky	52

1 Úvod

Česká republika se v poslední době stala stranou hned několika medializovaných sporů z mezinárodního obchodního styku. Ať už se jednalo o spor se společností CME, Nomura či Diag Human, všechny byly řešeny formou mezinárodní obchodní arbitráže. Společná uvedeným sporům je také smutná skutečnost, že Česká republika je prohrála, v případě Diag Human jsou vyhlídky na úspěšné řešení ve sporu pramalé, a daňoví poplatníci už nedobrovolně zaplatili miliardy korun.

Jistě by bylo zajímavé věnovat tuto práci příčinám neúspěchu a rozboru konkrétních kauz České republiky v mezinárodním obchodním styku. Taková práce by však brzy postrádala právní aspekty a narazila na společenské a morální problémy české politické scény.

Předkládám tedy diplomovou práci „Řešení sporů v mezinárodním obchodním styku“, která je věnována způsobům, jakými lze takové spory řešit podle právního řádu České republiky.

Práce je rozdělena do tří tématických oddílů: Alternativní řešení sporů, Rozhodčí řízení a Řešení sporů před obecnými soudy. Cílem práce rozhodně není detailně popsat veškeré uvedené tématické okruhy, protože každá ze tří částí by snadno vydala na samostatnou diplomovou práci. Diplomová práce se snaží poukázat na vybrané fundamenty jednotlivých způsobů řešení sporů, porovnat jejich výhody a nevýhody. Stejně tak i zjistit, jaké možnosti dává česká právní úprava jednotlivým způsobům řešení sporů v praxi, jaká práva a povinnosti přináší České republice vázanost mezinárodními smlouvami v oblasti rozhodčího řízení nebo co nového přineslo do řízení před soudy právo Evropských společenství.

První část je věnována alternativním řešením sporů jiným než arbitráží. Je zde vysvětlen pojem „alternativní řešení sporů“, představeny metody a druhy ADR a jejich užití.

Jako nejčastěji užívaný druh alternativního řešení sporů je v odborné literatuře uváděna arbitráž. Tato práce věnuje rozhodčímu řízení a mezinárodní obchodní arbitráží celý jeden oddíl. Důvodem je především fakt, že arbitráž je na rozdíl od ostatních alternativních řešení sporů upravena v českém právu zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů a zároveň je Česká republika v této oblasti vázána mezinárodními

smlouvami. Předkládaná práce se rozhodně neomezuje na popis jednotlivých paragrafů zákona, nýbrž se zaměřuje na problematiku rozhodného práva, uznání a výkon rozhodčích nálezů a zhodnocení výhod a nevýhod rozhodčího řízení pro řešení sporů v mezinárodním obchodním styku.

Poslední oddíl je věnován klasickému a nejobvyklejšímu způsobu řešení sporů v soudním řízení. Tato část poukazuje na změny v oblasti soudních rozhodnutí v obchodních věcech, které nastaly po vstupu České republiky do Evropské unie. Zejména je vyzdvižen význam nařízení (ES) č. 44/2001 a č. 805/2004 a analyzována otázka uznání a výkonu soudních rozhodnutí v právu českém a právu ES.

Pro účely diplomové práce byla použita především česká odborná literatura a české články v periodickém tisku. Důvodem je, že se práce týká české právní úpravy řešení sporů v mezinárodním obchodním styku, byť harmonizované s evropským právem. Česká literatura, která se tématem řešení sporů v mezinárodním obchodě zabývá, je poměrně bohatá, navíc téma je zpracováno různými českými autory. Důraz byl kladen na využití výhradně aktuálních monografií a článků a dále na pestrost, co se týče jejich autorů.

Cílem práce je nahlédnout na problematiku řešení sporů z určitého pohledu, nikoli komplexně popsat každý z uvedených způsobů řešení sporů.

2 Alternativní řešení sporů

2.1 Úvodem

Alternativní řešení sporů je způsob urovnávání sporů jinak než s pomocí státních orgánů. Jedná se o alternativu k soudnímu řízení. Tento způsob uspořádání vztahů mezi stranami je běžně označován zkratkou ADR – alternative dispute resolution. Někteří autoři rovněž používají ADR ve smyslu „amicable dispute resolution“, tedy přátelské řešení sporů, čímž zdůrazňují, že se jedná o alternativu k „nepřátelskému“ řešení sporů před státními soudy a jinými orgány, které využívají autoritu státní moci.¹

Pojem ADR je v literatuře poměrně nový. Objevil se počátkem 70. let v Americe v souvislosti s hledáním alternativních forem řešení sporů. Příčinou byly přetížené soudy, neúměrné náklady a neefektivnost tradičního soudního řízení. Od 70. let se stalo alternativní řešení sporů v mezinárodním obchodním styku běžnou praxí. Obchodní strany zjistily, že soudní řízení a jiné sporné formy řešení sporů často neumožňují konstruktivní řešení problémů, navíc mohou mít na obchodní vztahy destruktivní účinky. K rozvoji ADR přispělo vytvoření nejrůznějších technik a forem rozhodování v obchodních sporech. Obchodní strany se staly připravenější vymáhat nároky proti konkurentům i obchodním partnerům. V některých státech jako například v USA je využíváno metod ADR v obchodním styku více, v jiných státech, například Německu, méně. Závisí to na tradici, vývoji hospodářství, právním systému, právní kultuře i stavu soudnictví v jednotlivých státech.

U forem ADR lze nalézt společné znaky. Především je to dobrovolnost stran podřídit se některé z forem řízení v rámci ADR. Pokud strany neřeší spor dvoustranně vzájemným jednáním a uzavřením oboustranně přijatelné dohody (smíru), určují si třetí osobu, která jejich jednání zprostředkovává. Sporné strany se dobrovolně jednání třetí osoby podřizují.

Řízení a stejně tak jeho účinky jsou mimo dosah právní regulace státu. To znamená, že třetí osoby nemají žádnou rozhodovací a donucovací pravomoc. Strany mají nad průběhem urovnání sporu kontrolu po celou dobu jeho trvání a mají možnost kdykoli od ADR upustit a zvolit

¹ Srov. ICC ADR Rules, Introduction, 2001.

soudní řízení či jinou metodu řešení sporu. Zahájení, průběh ani ukončení řízení nemají žádné hmotněprávní a procesněprávní účinky (tak tomu je u tzv. neformálních metod ADR, trochu jinak je tomu u formalizovaného rozhodčího řízení – viz dále).

Společné znaky má také výsledek řízení. Je jím typicky dohoda o narovnání. Výsledná smlouva řešící spornou otázku není exekučním titulem, má pouze obligační hmotněprávní účinky. Výjimkou by byl případ, kdy by strany uzavřely dohodu o narovnání ve formě notářského zápisu a svolily by k přímé vykonatelnosti z ní vyplývajících závazků. Podle českého práva by se pak jednalo o listinu ve smyslu § 274 písm. c) OSŘ.

2.2 Platná právní úprava ADR v České republice

Právní úpravu alternativního řešení sporů z mezinárodního obchodu bychom v českém právu hledali marně. Kromě rozhodčího řízení upraveného rozhodčím řádem jsou metody ADR prostředkem v českém právu tolerovaným, ale nikoli zaštiťovaným veřejnou mocí. Absence právní úpravy tak umožňuje široké uplatnění různých metod ADR. Jejich právním základem je inominátní smlouva podle § 51 občanského zákoníku. Ať už jde o smlouvu o mediaci, smlouvu o smírcím řízení či jinou, měla by stanovit minimální procesní rámec a řešit alespoň minimální okruh otázek týkajících se dané varianty ADR. *„Tím, že ADR není v právním řádu upraveno vůbec, použije se při řešení sporů v praxi přiměřeně norma nejbližší. V českém právním prostředí to bude obvykle zákon o rozhodčím řízení s přihlédnutím k pravidlům některého stálého rozhodčího soudu, zpravidla Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Není však vyloučeno, aby bylo dohodnuto použití občanského soudního řádu či jiné procesní normy. Sporné strany si také mohou určit základní pravidla řízení samy.“²*

Co se týče evropské právní úpravy, Evropská unie dosud nevydala závaznou směrnici či nařízení zabývající se výhradně otázkou ADR. Vybrané směrnice a doporučení Komise obsahují zmínku, že členské státy mají zabezpečit soulad národní legislativy s užitím mimosoudních metod dosažitelných podle národních práv. Zároveň jsou členské státy vyzývány, aby podporovaly osoby odpovědné za mimosoudní řešení sporů. Kromě zmínek o

² Horáček, V., Alternativní způsob řešení sporů v praxi, Právo a podnikání 3/2003, s. 30 – 32.

podpoře ADR došla zatím nejdále v dubnu 2002 vydaná Zelená kniha o alternativním řešení sporů (Green Paper), která zahrnuje 21 otázek určených k otevřené diskusi ve státech EU.

2.3 Metody řešení sporů

Jako základní se v literatuře uvádí dvě metody řešení sporů. Buď přímo samostatnými spornými stranami nebo za účasti třetí osoby odlišné od sporných stran.

Samostatné jednání mezi stranami neboli negociace je nejstarším způsobem řešení sporů, které nahrazuje řešení pomocí síly nebo veřejnou mocí. Negociace je formalizovaný způsob jednání, základ alternativního způsobu řešení sporů. Jsou-li sporné strany ochotny jednat s protistranou a slevit z některých svých nároků, je negociace nejefektivnější a nejméně náročný způsob urovnání sporů. Výsledkem vzájemného jednání je uzavření oboustranně přijatelné dohody (smíru). Smírem může být uznání závazku, narovnání, zrušení smlouvy aj. Jednání mezi stranami může být stanoveno i jako povinné. Strany jsou zavázány jednat před zahájením soudního či rozhodčího řízení o smírném urovnání sporu. Takový závazek obvykle vyplývá stranám ze smlouvy. Je stanovena doba, po kterou má jednání trvat. Výsledkem jednání pak může být uzavření smíru. Smluvně mohou být stanoveny i formální náležitosti jednání. Jako pokus o smír se označuje např. schůzka statutárních orgánů nebo zaslání písemného návrhu na smírné řešení, který je důkazem o uskutečnění takového jednání.

A. Winterová³ dále uvádí také metodu, která je spíše preventivním prostředkem. Jedná se o tzv. renegociaci (opětné jednání), jež by měla předcházet vzniku sporů. Účelem renegociace je dosáhnout při splnění předem definované podmínky změny smlouvy na základě ujednání o opětném jednání. Takové ujednání může mít různou formu, ale musí obsahovat závazek stran dosáhnout jednáním určité změny smlouvy. Proces opětovného jednání není závazný. Strany však mají povinnost přistupovat k němu v dobré víře. Strany si mohou dohodnout, že v případě neúspěšného opětovného jednání bude spor předán k posouzení nestranné osobě k vydání nálezu či doplnění smlouvy.

³ Winterová, A., *Civilní právo procesní*, Praha, 2006, s. 673 a násl.

Pokud se účastní řešení sporu třetí osoba, činí tak dvojitým způsobem. Buď pomáhá stranám nalézt řešení k urovnání sporu, anebo je oprávněna spor mezi stranami projednat a vydat pro strany závazné a vykonatelné rozhodnutí.

Způsob řešení sporů tak, že třetí osoba působí na strany, radí jim a pomáhá, s cílem spor urovnat, je typickým příkladem alternativního řešení sporů. Jak už bylo zmíněno výše, výsledkem takového alternativního řešení nebude pro strany závazné rozhodnutí, ale buď uzavření smíru nebo nová dohoda o řešení sporu.

Ve druhém případě se jedná o rozhodnutí soudce, resp. soudu, nebo rozhodnutí rozhodce - soukromé osoby - v rozhodčím řízení (viz následující kapitoly).

2.4 Členění alternativních způsobů řešení sporů

Členění alternativních způsobů řešení sporů je v literatuře uváděno odlišně. V této práci budou popsány druhy alternativních způsobů, na kterých se literatura obecně shoduje. Alternativních způsobů řešení sporů je více, některé jsou využívány častěji, jiné méně. Existují obchodní oblasti a obchodní transakce, kde je použití alternativních řešení velmi vhodné. Jde především o spory vzniklé z dlouhodobých obchodních závazků, tzv. long term contracts, které zahrnují komplex různorodých smluv a právních vztahů. V okamžiku uzavírání takových smluv je obtížné předvídat veškeré situace a precizně je právně ošetřit. Mezi takové obchodní oblasti patří dodávky investorů při výstavbě, společenské, franchisingové smlouvy, transfery technologií na základě licenčních smluv, velké finanční transakce. Při vzniku sporů je na místě použít alternativní prostředky řešení. Soudní, sporné řízení by mohlo vést až k ohrožení výstavby, existence samotné společnosti založené společenskou smlouvou nebo přerušení velkých finančních operací. Zatímco alternativní metody umožňují doplnění smluv nebo hledání řešení specifického problému třetí osobou. Navíc je obvykle v dlouhodobých obchodních vztazích zájem na budoucím splnění závazků oboustranný.

S postupem doby metod řešení přibývá, důvodem je jednak jejich propojování, spojování, ale i vytváření metod nových, které jsou vhodné pro řešení sporů vzniklých v některém z odvětví mezinárodního obchodu.

Mezi obecně známé alternativní metody urovnání sporu za účasti třetí osoby se řadí: mediace, conciliace, expertiza, mini-trial, med-arb, med-aloo a arbitráž.

2.4.1 Mediace a conciliace

Mediace a conciliace jsou nejpobulárnější formy ADR⁴, proto budou v této práci popsány podrobněji než ostatní alternativní způsoby řešení sporů.

Pojmy mediace a conciliace se v českém právním prostředí používají jako synonyma. Američtí autoři uvádějí v odborné literatuře různé odlišnosti mediace a conciliace, rozdíly pojmů jsou však zanedbatelné. Mediace i conciliace představují nezávaznou intervenci neutrální třetí strany, která pomáhá sporným stranám ujednat dohodu. P. Raban považuje mediaci za základní typ ADR, veškerých dobrovolných řešení sporů vůbec. Mediaci popisuje jako „*proces, při němž jsou třetí osobou sporné strany přivedeny k jednacímu stolu k asistovanému projednání, při kterém se provede neutrální posouzení situace a je navržena konkrétní dohoda uzavřená závazným či nezávazným nálezem. Většinou je míněna jakákoli intervence třetí strany vedoucí (na rozdíl od arbitráže) k nezávaznému rozhodnutí.*“⁵ Nezávislá třetí osoba se nazývá conciliátor nebo mediátor. Jejich snahou by mělo být dosažení dohody (smíru) mezi stranami tak, aby souhlasily obě strany a byly ochotny se dohodě podřídít. Mediátor nemusí nutně hledat řešení, které by bylo v souladu s právem, měl by hledat rozumný kompromis. Výsledkem mediátorova snažení by mělo být dosažení tzv. win-win efektu, kdy by obě strany měly mít pocit, „že jsou na tom lépe než předtím“, tedy že byly uspokojeny jejich individuální zájmy a mohou akceptovat i pro ně prospěšné řešení. Z hlediska využití práva se tak rozlišuje „zájmová mediace“ (interest based mediation), která upřednostňuje výhodné řešení problému před aplikací práva, a „právní mediace“ (right based mediation), kdy mediátor vydává nezávislé rozhodnutí v souladu s právem. Strany ho mohou akceptovat či nikoli.

Nejčastější dělení mediace je na mediaci institucionalizovanou prováděnou speciální organizací a ad hoc mediaci. Mediační řízení nabízí řada mezinárodních organizací. Arbitrážní centrum

⁴ Tucker, A., Arbitration and alternative dispute resolution, in: EMP 1-2/1998, s. 20 – 24.

⁵ Raban, P., Alternativní řešení sporů, Praha, 2004, s. 6.

Světové obchodní organizace (WTO), Americká arbitrážní asociace (AAA), Arbitrážní centrum Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO), Rozhodčí soud v Londýně a další. Mezinárodní obchodní komora v Paříži nabízí pro změnu zprostředkování conciliace či tzv. Pre-Arbitral Referee - zvláštní formu mediace. Pre-Arbitral Referee se vyznačuje silnější rozhodovací pozicí osoby mediátora ve srovnání s běžnou mediací. „*Pre-Arbitral Referee Procedure představuje smluvený proces zvláště vhodný tam, kde jsou nutná rychlá opatření, která není možné získat takto rychle v arbitrážním řízení. Nominovaná osoba – tzv. referee – má pravomoc nařídit určitá opatření směrem k uchování či restauraci stavu zabráňujícího vzniku bezprostřední škody či nenahraditelné ztráty, a tím chránit i vlastnictví stran. Rovněž může nařídit straně, aby druhé straně či osobě třetí zaplatila částky či učinila potřebné kroky, které měly být realizovány, a nařídit určitá opatření nutná k zabezpečení či k získání důkazů. Opatření, respektive tzv. nařízení, které je přijato na závěr celého řízení, je závazné na smluvní bázi, pokud následně kompetentní orgán (soud, rozhodčí soud) nerozhodne jinak. Tento typ řízení je vhodné kombinovat i s rozhodčím řízením.*“⁶

Ačkoli je mediační řízení v zásadě neformální, mívá několik fází. Tou první je nutně uzavření mediační smlouvy, ve které strany projeví svůj souhlas s řešením budoucích či existujících sporů mediací. Dohoda o mediaci může být obsažena v obchodní smlouvě ve formě mediační doložky nebo může být uzavřena jako samostatná smlouva.

Dále je třeba, aby si strany vybraly mediátora. V případě institucionalizovaného řízení doporučuje vhodného nestranného odborníka instituce (WIPO, AAA apod.). Pokud se strany nedohodnou jinak, je mediátor jeden. Mohou ale být i tři.

V další fázi připravuje mediátor mediaci. Následuje vlastní průběh mediace – komunikace mezi stranami, porozumění mediátora stranám, snaha o dosažení konsenzu. Pravidla mediace si strany mohou stanovit samostatně nebo mohou odkázat na některý z řádů výše uvedených organizací – např. na pravidla CAMCA⁷ nebo pravidla ICC⁸.

⁶ Rozehnalová, N., Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, Praha, 2002, s. 18.

⁷ Commercial Arbitration and Mediation Centre for the Americas působící při NAFTA (North American Free Trade Agreement).

Mediační řízení končí uzavřením smlouvy o urovnání sporu nebo prohlášením mediátora, že další snahy o mediaci nejsou ospravedlnitelné, nebo deklarací stran o ukončení mediace nebo oznámením jedné strany druhé a mediátorovi o ukončení mediace.

Typické znaky mediace jsou nezávaznost pro strany, důvěrnost procesu – sporné strany nemohou být nuceny uveřejnit informace – a založení procesu na zájmu stran řešit své vztahy do budoucna na základě jejich současných zájmů. Výhodou mediace je rozhodně možnost zamezení publicitě sporu. Důvěrnost procesu zároveň přispívá k větší otevřenosti stran při jednání. Kromě důvěrnosti stanoví pravidla ICC i pravidla CAMCA zákaz připustnosti důkazů a informací provedených či prozrazených při mediaci v jiných řízeních. I když Česká republika žádnou zvláštní právní úpravu mediace nemá, tuto zásadu by bylo dle českého práva obtížné dodržet. Patrně by byla v rozporu s § 126 OSŘ. Přesto, jak uvádí V. Horáček, „mediace je obvykle jakýmsi mezistupněm, který však v mnoha případech, a to jistě ve více než 50% těchto případů, končí vyřešením sporu“⁹. R. Jilková dokonce uvádí, že „ze statistických údajů z Kanady či USA je patrné, že u obchodních sporů, které se strany rozhodly řešit cestou mediace, se řešení podařilo nalézt v 80% z nich. Otázky ohledně nesplnění sjednané dohody v žádné ze zemí, kde se mediace využívá, nejsou na místě, strany sjednanou dohodu údajně vždy splní.“¹⁰

2.4.2 Expertiza

Expertiza je metoda, při které jsou spory ze smluvního vztahu mezi stranami řešeny za pomoci nestranného experta. Tím může být nezávislý znalec nebo odborník v oboru, jenž souvisí s předmětem sporu. Nezávislých expertů je využíváno především ve sporech, v nichž převládají technické problémy nad právními, tj. v oblastech finanční kontroly, cenové revaluace, u licenčních smluv, při transferu technologií apod.

⁸ Rules of the International Chamber of Commerce pro ADR nabízí Mezinárodní obchodní komora v Paříži, v r. 2001 nahradila pravidla ICC dříve používaná conciliační pravidla UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law).

⁹ Horáček, V., Alternativní způsob řešení sporů v praxi, in: Právo a podnikání 3/2003, s. 30 – 32.

¹⁰ Jilková, R., Alternativní způsoby řešení sporů. Proč mediace?, in: Bulletin advokacie 10/2002, s. 69 – 73.

Ustanovení experta je zapracováno přímo do smlouvy. Strany na experta delegují pravomoci k průběžnému řešení problémů. Úkolem experta je zajišťovat technický soulad plnění se stanovenými podmínkami smlouvy. Pokud se strany výslovně nezaváží, expert není oprávněn posuzovat právní otázky. Je-li však stranami pověřen, může vydávat závazná rozhodnutí.

Expertů jsou obvykle schopni určit existenci a příčinu problému ještě před zahájením samotného dokazování, tedy značně rychle. Zpráva experta proto často ovlivňuje podání či nepodání žaloby.

Expertizy lze využít i v jiných typech řízení než jen při alternativním řešení sporů. Záleží na stranách, jakou pozici expertovi přiznají. Experti mohou být přizváni k řešení problému samotnými stranami, stejně tak se mohou stát rozhodci při řešení určitého problému v rozhodčím řízení.

V institucionalizované podobě nabízí expertizu Mezinárodní obchodní komora v Paříži a při ní zřízené Mezinárodní centrum pro technické expertizy (International Centre for Technical Expertise). Teprve v 90. letech byla přijata jednací pravidla pro řízení. V České republice se začala v poslední době expertiza uplatňovat o něco více především ve sporech o určení hodnoty majetku nebo o výši způsobené škody.

2.4.3 Mini-trial

Mini-trial je smírný způsob řešení sporu, který má znaky nezávazné arbitráže a mediace. Jedná se vlastně o soudní řízení, v jehož čele stojí nezávislá osoba. Tou je obvykle zkušený renomovaný právník, jenž simuluje pravděpodobný průběh a závěr případného sporu. Při mini-trialu dochází k výměně informací mezi stranami a vzájemnému předkládání argumentů. Charakteristickými znaky klasického mini-trialu je přítomnost vrcholného managementu obou stran, právních zástupců stran a nezávislé osoby. Zatímco právní zástupci prezentují fakta včetně svědectví a znaleckých posudků, vrcholný management není do řešení sporu osobně zapojen a má roli objektivního posuzovatele. Nezávislá osoba pak působí jako neutrální poradce, který stranám nastiňuje pravděpodobný průběh soudního řízení a jeho možný výsledek. Pro prezentaci sporu právními zástupci stran je stanoven časový limit, který nutí

strany soustředit se jen na nejdůležitější otázky. Proces je důvěrný. Výsledkem mini-trialu může být dohoda mezi stranami o urovnání sporu.

Mini-trial uskutečňuje Americká arbitrážní asociace, v Evropě Obchodní komora v Curychu. Vzájemně se liší ve výběru zúčastněných osob. Mini-trial je typicky používán ve sporech týkajících se pokrokových technologií, duševního vlastnictví, odpovědnosti za vady výrobku, cenných papírů a stavebnictví. Postup řízení stanovuje písemná dohoda, která by měla obsahovat kromě určení závazných lhůt pro procesní úkony stran i omezení rozsahu, účelu a trvání dokazování (nemělo by trvat déle než 21 dní), určení místa mini-trialu, sdílení nákladů apod. Stejně jako u jiných metod alternativního řešení obchodních sporů může každá ze stran požadovat ukončení mini-trialu bez jakéhokoli omezení.

Mini-trial se poprvé konal v roce 1977 v patentovém sporu *Telecredit, Inc. proti TRW*¹¹. Soudní spor se tehdy v USA protáhl na nevidaných dva a půl roku, obě strany utratily mnoho tisíc dolarů za právní výlohy. Z mrtvého bodu se strany dostaly po vzájemné dohodě o jmenování profesionálních vyjednávačů, kteří měli vyřešit spor bez přítomnosti advokátů. Postup byl stanoven ve smlouvě sepsané advokáty obou sporných stran. Panel složený ze dvou vedoucích exekutivy společností a jednoho neutrálního předsedy (bývalý soudce) měl uzavřít spor ve lhůtě šesti týdnů. Strany následně uzavřely narovnání za neuvěřitelných 30 minut a soudní podání byla vzata zpět. Strany tak ušetřily tisíce dolarů za další právní výlohy.

2.4.4 Med-arb a medaloa

Kombinaci alternativních řešení sporů a rozhodčího řízení vznikly smíšené typy řízení. Z celé řady takových forem jsou pravidelně používány a institucionalizovány med-arb (mediation-arbitration) a medaloa (mediation and last offer arbitration). Podle údajů uveřejněných v *Business Journal* a *Arbitration Journal* je med-arb nejrozšířenější ze všech metod ADR v Americe.¹² Pro obě metody je charakteristické urovnání sporu ve dvou fázích. V první fázi

¹¹ Spor je popsán v mnoha publikacích, srov. např. Raban, P., *Alternativní řešení sporů*, Praha, 2004, s. 21.

¹² Pro *Business Journal* 12/1999, s. 1 a násl. 40 % z 600 obchodních společností potvrdilo zkušenost s med-arb. V *Arbitration Journal*, 39/1984, s. 41 se uvádí, že z 1200 smluv, které měly být prodlouženy

působí mediátor jako nezávislá osoba při jednání stran. Pokud se strany neusmíří, pokračuje spor do druhé fáze, v níž oprávněná osoba spor projedná a vydá pro strany závazné rozhodnutí jako rozhodce.

2.4.4.1 Med-arb

Praxe, především americká, rozlišuje dvě formy med-arb na smíšenou (blended method) a oddělenou. V případě smíšené metody med-arb jsou obě fáze řízení začleněny do jednoho procesu. Pokud mediátor dosáhne dohody, může ji včlenit do rozhodčího nálezu. Pokud nedosáhne dohody stran, může spor rozhodnout jako rozhodce. Mediátor tak vykonává později i funkci rozhodce. Celý proces není personálně ani formálně oddělen. Další variantou je, že procesy jsou od sebe odděleny. Nejprve probíhá mediace, je-li neúspěšná, mediátor přechází do role arbitra a jako rozhodce s konečnou platností spor vyřeší. Protože praxe naráží na problémy s vhodností výkonu role mediátora a arbitra jednou osobou, je další variantou nejen formální ale i personální oddělení při řešení sporu. Osoba mediátora je odlišná od osoby arbitra. Nevýhodou může být i možnost použití informací získaných v první fázi řízení ve druhé fázi. Naopak výhodou je, že během mediace je obvykle zúžen rozhodovaný spor jen na několik zbylých problémů, které jsou pak arbitrovány. Med-arb je v Severní Americe úspěšná, protože nekazí dlouhodobé vztahy mezi subjekty, je velmi flexibilní formou a zabraňuje protahování sporu. V Evropě má med-arb institucionalizovanou podobu u Arbitrážního centra WIPO.

Písemné řády pro provozování med-arb neexistují, proto je její postup třeba upravit před zahájením smlouvou.

2.4.4.2 Medaloo

Medaloo je nejčastějším modelem med-arb. Může být prováděna personálně odděleně i mediátorem a arbitrem v jedné osobě. Typické pro medaloo je, že strany předají mediátorovi své „poslední nabídky“ (last offer), za nichž jsou ochotny dojít ke smíru, a arbitr posléze

v prvních pěti letech, se 40 % dostalo k med-arb. Ze 40 % těchto sporů pak bylo 50 % rozhodnuto ještě ve fázi mediace.

rozhodne, ke které z nich se přikloní. Strany musí zvažovat svou nabídku opatrně, protože bude-li návrh vzdálený pravděpodobnému řešení, riskují, že arbitr dojde k závěru, že druhá strana má blíže ke spravedlnosti. Tím, že se arbitr rozhoduje jen mezi dvěma variantami a nečiní vlastní (např. kompromisní) řešení mezi stranami, je rozhodování velmi rychlé. Nabídka, pro kterou se arbitr rozhodne, se zařazuje do závazného, vykonatelného rozhodčího nálezů.

2.5 Závěr

Alternativní způsoby řešení sporů bohužel dosud nenašly v České republice širšího uplatnění. Důvodem může být, že smluvní strany v České republice nemají dost vůle k řešení sporů alternativními metodami nebo že nejsou ochotny podrobit se rozhodnutí nezávislé osoby. Dalším důvodem může být, že obchodní společnosti a podnikatelé nejsou o možnostech alternativních metod řešení sporů dostatečně informováni, i když ADR šetří čas i peníze, tedy to, o čem podnikatelé říkají, že nemají. Odrazovat obchodníky může také fakt, že výsledek ADR je pro strany nezávazný a rozhodnutí není vykonatelné. V úvahu lze vzít i možnost uplynutí promlčecí lhůty nároku. Na druhou stranu v jiných státech, především v Severní Americe, jsou metody ADR v obchodním styku využívány hojně. Důvodem je konstruktivnost řešení sporů. Výhodou nesporného řešení je, že neničí obchodní vztahy a závazky. Některým oblastem obchodu, např. stavebnictví, je přímo šité na míru. V neposlední řadě jsou výhodou mnohem nižší náklady na řízení a nesrovnatelně rychlejší dosažení výsledku. Smluvní strany mohou kdykoli od alternativního řešení sporu odstoupit, takže uplynutí promlčecích lhůt na podání k soudu lze snadno ohlídat.

ij

3 Rozhodčí řízení

3.1 Úvodem

Právní řády jednotlivých států připouštějí, aby se určité druhy sporů projednaly a rozhodly i jinak, než v řízení před státními soudy. Stejně tak právní řád České republiky umožňuje, aby se sporné strany dohodly, že postoupí svůj spor k projednání a rozhodnutí rozhodci nebo rozhodcům.

Rozhodčí řízení lze definovat jako rozhodování sporů soukromými osobami nebo nestátními rozhodčími institucemi, které jsou oprávněny na základě dotčených právních předpisů předložený spor projednat a rozhodnout. Za mezinárodní rozhodčí řízení se považuje takové rozhodčí řízení, ve kterém se projednává spor vzniklý v soukromoprávním vztahu s mezinárodním prvkem.¹³ Mezinárodním prvkem se rozumí vztah mezi osobami, které mají své bydliště, sídlo nebo místo podnikání na území různých států. *„Mezinárodní obchodní arbitráž je pak možno definovat jako řízení k projednání a rozhodnutí soukromoprávního sporu s mezinárodním prvkem, vzešlého z mezinárodního obchodního styku, ke kterému strany z různých států přistupují na základě rozhodčí smlouvy, uzavřené mezi nimi, a které se uskutečňuje před rozhodcem (rozhodci) nebo stálými rozhodčími institucemi (rozhodčími soudy), kterého nebo které si strany zvolí, resp. kteří nebo které jsou oprávněnou osobou jmenování.“*¹⁴ Od arbitráže a rozhodčího řízení se však zcela liší institut finančního arbitra, který byl zřízen v roce 2002 k rozhodování sporů týkajících se převodu peněžních prostředků a elektronických platebních prostředků. Finanční arbitr má postavení státního orgánu a je volen Poslaneckou sněmovnou. Na rozdíl od rozhodce nevystupuje jako soukromá osoba. V řízení před finančním arbitrem se postupuje podle správního řádu.

¹³ Srov. Růžička, K., *Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*, Plzeň, 2005, s. 19.

¹⁴ Růžička, K., *Mezinárodní obchodní arbitráž*, Praha, 1997, s. 16.

3.2 Druhy rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení se dělí podle svého druhu na rozhodčí řízení ad hoc a institucionální, dále na fakultativní a obligatorní.

3.2.1 Rozhodčí řízení ad hoc

O rozhodčí řízení ad hoc se jedná tehdy, pokud se strany dohodly, že jejich spor bude projednáván jedním nebo několika rozhodci. Tito rozhodci působící ad hoc, neboli příležitostné rozhodčí orgány, končí svou existenci zprostředkováním smíru mezi stranami nebo vydáním rozhodčího nálezu. Strany si rozhodce zvolí nebo je jmenuje oprávněná osoba. Strany nejsou při výběru vázány seznamem rozhodců ani procesními pravidly, musí se však řídit právními normami upravujícími rozhodčí řízení na území státu, kde se má rozhodčí řízení konat.

Úpravu rozhodčího řízení ad hoc obsahuje také Evropská úmluva o obchodní arbitráži. Úmluva stanoví postup jmenování rozhodců a jejich počet, pokud se strany rozhodnou pro řešení sporu v ad hoc arbitráži. Dále mohou určit místo konání arbitráže a rovněž stanovit pravidla pro jednání rozhodců. Úmluva obsahuje i postup pro případ, že rozhodci nebyli jmenováni. Pokud jedna ze stran nejmenuje svého rozhodce, bude rozhodce jmenován na žádost druhé strany předsedou příslušné obchodní komory ve státě sídla nebo obvyklého pobytu strany, která je v prodlení, v okamžiku podání arbitrážní žádosti.

3.2.2 Rozhodčí řízení institucionální

Podle Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži si strany mohou ve smlouvě dohodnout také předložení sporu stálé rozhodčí instituci. V rozhodčím řízení institucionálním se projednává spor před tzv. stálým rozhodčím soudem. Rozhodčí soudy se zřizují podle právních předpisů státu svého sídla zpravidla při obchodních komorách nebo burzách. Český zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen ZRR) v § 13 odst. 1 stanoví, že stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona.

Rozhodčí soudy působí na základě pravidel, která si přijímají a která jsou označena jako rozhodčí řády nebo reglementy. Rozhodčí řády obvykle obsahují kromě ustanovení o orgánech rozhodčího soudu a způsobu jmenování rozhodců ze seznamu rozhodců vedeného u soudu, i ustanovení o nákladech řízení, aplikaci rozhodného práva a vlastní organizaci rozhodčího řízení. Každý stálý rozhodčí soud má svůj administrativní aparát, který zajišťuje činnost a servis rozhodčího soudu při projednání a rozhodnutí sporu.

Institucionalizované rozhodčí soudy se dělí podle svého účelu, který je rovněž vyjádřen v rozhodčích řádech, na rozhodčí soudy s obecnou a zvláštní působností. Obecné rozhodčí soudy rozhodují jakékoli spory z mezinárodního obchodu. Takovým soudem je například Rozhodčí soud při Hospodářské komoře a Agrární komoře České republiky v Praze. Specializované rozhodčí soudy řeší jen spory z určitého druhu podnikání a z obchodování s určitým druhem zboží nebo spory výhradně z určitého okruhu právních vztahů. Tím je například Burzovní rozhodčí soud zřízený na základě zákona č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů.

Mezi renomované zahraniční institucionalizované rozhodčí soudy patří:

Mezinárodní rozhodčí soud Mezinárodní obchodní komory v Paříži,

Arbitrážní institut při Stockholmské obchodní komoře ve Stockholmu,

Londýnský mezinárodní rozhodčí soud,

Mezinárodní rozhodčí soud při Spolkové hospodářské komoře ve Vídni,

Mezinárodní středisko pro řešení sporů Americké arbitrážní asociace,

Středisko pro arbitráž a mediaci WIPO v Ženevě.¹⁵

Vedle institucionalizovaných rozhodčích soudů jsou zřizována také arbitrážní centra či servisní pracoviště, která vedou seznamy rozhodců a disponují pravidly řízení. Taková centra však nemají zákonnou oporu a vydávají rozhodčí nálezy, které nejsou vykonatelné.

¹⁵Srov. Růžička, K., *Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*, Plzeň, 2005, s. 30.

3.2.3 Srovnání rozhodčího řízení ad hoc a institucionálního

Obecná tendence stran je spíše volit institucionalizovaný rozhodčí soud. Důvodem je zejména menší organizační náročnost (rozhodci jsou vybíráni ze seznamu rozhodců, o odměně se nevyjednává, nýbrž se platí poplatek, další úkony zajišťuje u institucionalizovaného soudu administrativa, zatímco v arbitráži ad hoc se o ně musí postarat strany nebo rozhodci). Dalšími důvody jsou snadnější formulace rozhodčí smlouvy, větší právní jistota, dohled nad činností rozhodců apod. Institucionální rozhodčí řízení je v praxi považováno za bezpečnější a efektivnější než řízení ad hoc.¹⁶

V rámci rozhodčí smlouvy o arbitráži ad hoc je možné nepřenechávat celý postup řízení jen na úvaze rozhodců, ale odvolat se na právní instrumenty vypracované mezinárodními organizacemi, které zajišťují rozhodčímu řízení ad hoc větší právní jistotu. Jedná se o Rozhodčí řád Evropské hospodářské komise OSN vydaný v souvislosti s Evropskou úmluvou o obchodní arbitráži a dále o Rozhodčí pravidla UNCITRAL přijatá Valným shromážděním OSN v roce 1980.

3.2.4 Fakultativní a obligatorní rozhodčí řízení

Za fakultativní se považuje takové rozhodčí řízení, ke kterému strany přistupují na základě dobrovolně uzavřené rozhodčí smlouvy. Někdy se proto označuje jako dobrovolná arbitráž.

Pro zahájení obligatorního rozhodčího řízení není třeba uzavírat žádnou smlouvu. Stačí jen podat žalobu u příslušného rozhodce nebo rozhodčí instituce a žalovaný se musí rozhodčímu řízení podrobit na základě mezinárodní smlouvy nebo vnitrostátního právního předpisu. Takový typ arbitráže se dnes uplatňuje především u řešení sporů z investic mezi fyzickými a právníckými osobami a státy, na jejichž území osoby investují. Z nedávných sporů šlo například o projednání nároků společností CME nebo Nomura, které žalovaly Českou republiku. Česká republika se musela rozhodčímu řízení podrobit, přestože považovala uplatněné nároky za neodůvodněné.

¹⁶ Srov. Friedland, Paul D.: Arbitration Clauses for International Contracts. New York 2000, in: Růžička, K., Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Pízeň, 2005, s. 29.

3.3 Právní úprava rozhodčího řízení v České republice

Rozhodčí soudnictví je v České republice upraveno mezinárodními mnohostrannými a dvoustrannými úmluvami a dále vnitrostátními předpisy.

Z mnohostranných úmluv se jedná především o úmluvy týkající se uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, Evropskou úmluvu o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1961, Úmluvu o civilním řízení z roku 1954 nebo Úmluvu o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států z roku 1965.

Dvoustrannými mezinárodními úmluvami jsou dohody o vzájemné ochraně a podpoře investic, smlouvy o právní pomoci, úmluvy upravující uznání a vykonatelnost soudních rozhodnutí mezi dvěma státy, kde jednou stranou je vždy Česká republika. Ustanovení z těchto smluv se použijí i na uznání a výkon rozhodčích nálezů vydaných rozhodci nebo stálými rozhodčími soudy, pokud mají stejné účinky jako soudní rozhodnutí. Jedná se např. o Úmluvu mezi republikou Československou a královstvím Italským o vykonatelnosti rozsudků ve věcech občanských a obchodních z roku 1926, dohodu mezi republikou Československou a republikou Řeckou o uznání a výkonu soudních rozhodnutí z roku 1929 a další.

Z vnitrostátních předpisů je právním pramenem především zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ZMPS a OSŘ. Zákona o rozhodčím řízení se použije jen tehdy, pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Zejména v „rozhodčích řízeních, na která se vztahuje Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži, Ženeva, 21. 4. 1961, č. 176/1964 Sb. (EÚ), se vzhledem k § 47 ZRŘ postupuje podle jejích ustanovení. EÚ se vztahuje na rozhodčí smlouvy o rozhodování sporů z mezinárodního obchodu uzavřené mezi fyzickými anebo právníckými osobami, které při uzavírání smlouvy měly svůj obvyklý pobyt nebo sídlo v různých smluvních státech, a na rozhodčí řízení a nálezy vydané na základě uvedených smluv (čl. 1/1).“¹⁷

ZRŘ vychází ze Vzorového zákona UNCITRAL, v řadě otázek se však liší. Odlišnosti spočívají v tom, že:

¹⁷ Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Brno, 2004, s. 421.

- ZRŘ lze aplikovat i na projednávání vnitrostátních sporů,
- ZRŘ neupravuje případy podání žaloby k obecnému soudu, i když mezi stranami existuje platná rozhodčí smlouva (úprava je v OSŘ),
- Rozhodci nejsou oprávněni nařizovat předběžná opatření nebo podobné zajišťovací prostředky,
- Rozhodčí řízení je zásadně ústní, nedohodnou-li se strany jinak,
- V případě, že strany nezvolí rozhodné právo ve sporu s mezinárodním prvkem, rozhodují rozhodci podle práva státu určeného českou kolizní normou,
- ZRŘ nepřipouští možnost výkladu rozhodčího nálezu rozhodci.¹⁸

3.4 Rozhodné právo

V rozhodčím řízení s mezinárodním prvkem rozhodují rozhodci spor podle práva, které si strany zvolily. Takovým zvoleným právem se rozumí hmotné právo, přičemž se nepřihlíží ke kolizně právním předpisům práva stranami zvoleného. Rozhodci mohou použít jen hmotné právo proto, aby bylo vyloučeno nebezpečí dvojitého zpětného odkazu. *„Konkrétně to znamená, že rozhodci použijí jen hmotné právo, např. náš obchodní zákoník. Nebudou však brát zřetel na kolizní normy českého nebo jiného práva, a to proto, že by mohly buď odkazovat na právo druhého státu, což smluvní strany nezamýšlely, nebo by mohly vytvořit tzv. bludný kruh.“*¹⁹

Strany nemají povinnost zvolit si právo. V takovém případě se rozhodné právo určí podle českých kolizních norem obsažených v ZMPS, pokud nestanoví jinak mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. *„V praxi při používání rozhodného práva v řízení s mezinárodním prvkem postupují rozhodci tak, že nejprve aplikují ustanovení smlouvy, ze které spor vznikl, následně přichází v úvahu použití mezinárodních obchodních zvyklostí, pokud na ně strany výslovně odkázaly, nebo z okolností případu vyplývá, že je měly na mysli při uzavírání smlouvy, rovněž mohou aplikovat formulářové smlouvy a různé dodací, platební apod.*

¹⁸ Srov. Růžička, K., *Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*, Plzeň, 2005, s. 20 – 21.

¹⁹ Ondřej, J., *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*, Plzeň, 2004, s. 450 – 451.

podmínky, které jsou často v mezinárodním obchodním styku používány. Mohou vycházet i z vykládacích doložek, nejpoužívanější jsou INCOTERMS, za předpokladu, že na ně strany ve smlouvě odkázaly. Dále musí rozhodci aplikovat mezinárodní smlouvy, které obsahují přímé normy, např. Vídeňskou úmluvu o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980. Na otázky neupravené v dané smlouvě nebo v mezinárodní smlouvě použijí rozhodci právo určitého státu vybrané na základě příslušné kolizní normy dle ZRŘ.²⁰

3.4.1 Římská úmluva

V souvislosti s možností smluvních stran zvolit si právo je třeba ještě zmínit Římskou úmluvu z roku 1980 – Úmluvu o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, ke které Česká republika přistoupila v červenci 2006 a která vnesla značné změny do českého mezinárodního práva soukromého.

Římská úmluva harmonizuje úpravu kolizních norem a má přednost před ustanoveními ZMPS. Použije se na závazky vznikající ze smluv, které mají vztah k právu více než jednoho signatářského státu. Římská úmluva umožňuje smluvním stranám dohodnout se na volbě práva i zvolit si více rozhodných právních řádů pro jednotlivé části smlouvy. Pokud strany neprovedou volbu práva, řídí se smluvní závazkové vztahy právem země, s níž smlouva nejúžeji souvisí (tj. země, v níž má smluvní strana bydliště nebo místo podnikání, hlavní provozovnu apod.) Římská úmluva však výslovně uvádí závazky, na které se její ustanovení nepoužijí. Kromě jiných jsou to především závazky z rozhodčí smlouvy a prorogační dohody, závazky vzniklé při dokazování a soudním řízení a otázky upravené právem obchodních společností, sdružení a právnických osob. Ustanovení Římské úmluvy se tedy nevztahují na arbitrážní doložku v rozhodčím řízení.²¹

²⁰ Ondřej, J., Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní, Plzeň, 2004, s. 450 – 452.

²¹ Srov. Vondráček, O., Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro občanské a obchodní závazky, in: Common Law Review 8/2007, dostupný z www.review.society.cz; Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, in: Havel & Holásek Legal News 10-11/2006, s. 3 – 4, dostupný z www.havelholasek.cz; Radošovský, P., Rozhodné právo v závazkových vztazích z mezinárodního obchodu – kolizní normy obecně, 15/12/2003, dostupný z www.epravo.cz.

3.4.2 Rozhodování podle zásad ekvity

Za zmínku také stojí, že české právo v § 25 odst. 3 ZRŘ připouští, aby strany sporu výslovně pověřily rozhodce rozhodovat podle zásad spravedlnosti (ekvity), aniž by bylo aplikováno jakékoli hmotné právo. Jedná se o tzv. rozhodování ex aequo et bono, kdy rozhodce subjektivně zvažuje spravedlnost rozhodnutí. Rozhodování se tak pohybuje spíše v oblasti morální než právní. Odborníci se shodují, že rozhodování na základě zásad spravedlnosti se dle ZRŘ týká jen hmotného práva, nikoli procesního práva.²²

Při rozhodování sporu v rozhodčím řízení v České republice si strany také mohou dohodnout, že odkáží na soubor procesních pravidel pro rozhodčí řízení – na mezinárodní Rozhodčí pravidla UNCITRAL.²³ Tato pravidla je spíše vhodné použít pro ad hoc arbitráže, nicméně použití v arbitráži institucionalizované rovněž není vyloučeno.

Pozn.: Součástí problematiky rozhodného práva v mezinárodní obchodní arbitráži je na místě také zmínit používání lex mercatoria (obecných zásad mezinárodního obchodního práva) nezávisle na národních právních řádech při rozhodování sporů u některých zahraničních rozhodčích soudů (např. u Rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory v Paříži). Na použití lex mercatoria jako rozhodného práva se samozřejmě musí strany dohodnout. Rozhodčí nálezy založené na lex mercatoria jsou obecně uznávány soudní praxí.²⁴

3.5 Rozhodčí řízení podle ZRŘ

3.5.1 Arbitrabilita

Arbitrabilita je podmínka, která musí být splněna, aby mohl být konkrétní spor mezi stranami rozhodnut v rozhodčím řízení. Arbitrabilita stanoví, co může být předmětem rozhodčího řízení. ZRŘ v § 2 uvádí tři podmínky, které musí být splněny zároveň. Musí se jednat o takový

²² Srov. Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, Praha, 2002, s. 137 – 140.

²³ Růžička, K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*, Plzeň, 2005, s. 167 – 171.

²⁴ Více viz Myšáková, P., *Lex mercatoria v mezinárodní obchodní arbitráži*, in: *Právní rádce* 5/2008, s. 47 – 52; Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, Praha, 2002, s. 133 – 137.

majetkový spor, který lze projednat v soudním řízení a ohledně kterého lze uzavřít smír. U některých majetkových sporů však nepřipouští projednání jejich povaha.²⁵ „Otázka arbitrability je zásadní otázkou, kterou musí vyřešit sami rozhodci. Dojdou-li k závěru, že předmět sporu nemůže být předmětem rozhodčího řízení, tak rozhodčí řízení musí být zastaveno usnesením a nelze v něm již pokračovat. Vydání rozhodčího nálezu v takovém případě by bylo důvodem pro jeho zrušení.“²⁶

3.5.2 Rozhodčí smlouva

Základem rozhodčího řízení je rozhodčí smlouva, která má významné procesní účinky. Uzavřením smlouvy se ještě nezahajuje vlastní rozhodčí řízení, ale dochází k derogaci jurisdikce obecných soudů a přenesení určitých věcí do pravomoci rozhodců. Rozhodčí smlouva váže i právní nástupce smluvních stran, pokud to rozhodčí smlouva výslovně nevyloučí. Právní teorie i praxe rozeznává tři typy rozhodčích smluv.

Smlouvu o rozhodci, jež se uzavírá, když mezi stranami již spor existuje a strany jsou ochotny předložit spor k rozhodnutí rozhodcům nebo stálému rozhodčímu soudu. Takovou smlouvu se podaří uzavřít jen výjimečně.

Dále se jedná o rozhodčí doložku, která stanoví, že veškeré případné budoucí spory mezi stranami budou rozhodnuty v ad hoc řízení či před stálým rozhodčím soudem. Rozhodčí doložka je nejčastěji používaný typ rozhodčí smlouvy v mezinárodní obchodní arbitráži.

Posledním možným typem rozhodčí smlouvy je tzv. neomezený kompromis. Jde o všeobecné ujednání, které se týká předem neurčitého počtu smluv a případných sporů. Zvláštním typem rozhodčí smlouvy je asymetrická rozhodčí doložka, která se vyznačuje tím, že jedna ze smluvních stran má právo podat podle své úvahy žalobu u obecného soudu, zatímco druhé straně toto právo nepřísluší. Asymetrické rozhodčí doložky považuje české právo za platné

²⁵ Více viz Růžička, K., *Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*, Plzeň, 2005, s. 34.

²⁶ Růžička, K., *Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*, Plzeň, 2005, s. 35.

s ohledem na ustanovení § 37 ZMPS. Některé zahraniční právní úpravy považují asymetrické doložky za platné (USA, VB), jiné za neplatné (Francie).

Podle § 3 odst. 1 ZRŘ musí být rozhodčí smlouva uzavřena v písemné formě, jinak je neplatná.

3.5.3 Rozhodci

V rozhodčím řízení mají strany možnost vybrat si osoby, které jejich spor projednají a rozhodnou. Strany jsou také oprávněny určit si počet rozhodců (musí být vždy lichý). Rozhodcem může být podle ZRŘ zletilá fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům a je občanem České republiky. Rozhodcem může být i cizinec, který je podle českého práva způsobilý k právním úkonům. Není stanoveno, že by rozhodce musel mít nějakou zvláštní kvalifikaci, nemusí mít ani právnické vzdělání. V případě, že by si strany vybraly nekvalifikovaného rozhodce, nesou riziko samy. Rozhodcem musí být samozřejmě osoba nepodjatá a nestranná, která nevykonává funkci soudce. V institucionálním rozhodčím řízení si strany mohou vybrat za rozhodce osoby, které jsou zapsány na listině rozhodců vedené příslušným stálým rozhodčím soudem. V praxi obvykle probíhá jmenování rozhodců tak, že každá sporná strana jmenuje jednoho rozhodce a ti se pak dohodnou na třetím předsedajícím rozhodci. Strany mohou rozhodcům určit, jak mají postupovat. Přijetí funkce rozhodce musí být podle ZRŘ písemné.

Rozhodci mohou rozhodovat jen na základě předložených písemností, pokud je k tomu strany zmocní, jinak probíhá ústní řízení před rozhodci. Rozhodčí řízení je vždy neveřejné. Rozhodci mohou provádět výslechy stran, svědků a znalců pouze tehdy, dostaví-li se dobrovolně. Poté, co jsou všechny okolnosti spojené s projednáváním sporu objasněny, končí projednávání sporu a je vydán rozhodčí nález.

3.5.4 Rozhodčí nález

Rozhodčí nález není definován v ZRŘ ani v Evropské úmluvě o mezinárodní obchodní arbitráži. Jedná se o konečné rozhodnutí rozhodců ve věci samé, kterému jsou přiznávány stejné právní účinky jako pravomocnému soudnímu rozhodnutí. Doručený rozhodčí nález je

konečný a závazný a nelze proti němu podat odvolání. ZRŘ pouze připouští zrušení rozhodčího nálezu soudem na návrh. Návrh musí být podán ve lhůtě do tří měsíců od doručení rozhodčího nálezu straně, která se zrušení rozhodčího nálezu domáhá. Důvody, pro které soud zruší rozhodčí nález, jsou uvedeny v ZRŘ, Evropské úmluvě i Vzorovém zákoně UNCITRAL a příliš se od sebe neliší. Předpokládají, že při rozhodčím řízení došlo k určitým procesním vadám. Může se jednat o vady rozhodčí smlouvy, rozhodčího nálezu nebo samotného postupu rozhodčího řízení.²⁷

Rozhodci jsou povinni předat rozhodčí nález do úschovy okresnímu soudu, v jehož obvodu byl nález vydán, do 30 dnů od nabytí právní moci. Pokud byl rozhodčí nález vydán mimo území České republiky, do úschovy soudu se nepředává.

3.6 Uznání a výkon rozhodčích nálezů

Při výkonu rozhodčích nálezů je třeba rozlišovat, zda jde o výkon tuzemského rozhodčího nálezu nebo rozhodčího nálezu vydaného v zahraničí. Výkon každého z nich podléhá jinému právnímu režimu.

Po skončení rozhodčího řízení vydává rozhodčí soud rozhodčí nález, který je konečný a pro strany závazný. Doručením stranám nabývá účinků pravomocného soudního rozhodnutí. Rozhodčí soud však nedisponuje žádným oprávněním souvisejícím s výkonem rozhodčího nálezu. Po doručení rozhodčího nálezu je rozhodčí soud už jen oprávněn opatřit rozhodčí nález doložkou o jeho právní moci. Výkon rozhodčího nálezu provádí státní soud.

3.6.1 Výkon českého rozhodčího nálezu v České republice

Český rozhodčí nález je ten, který byl vydán v rozhodčím řízení konaném na území České republiky. Takový nález nevyžaduje v České republice uznání. Nehraje přitom roli, zda se jedná o rozhodčí nález ze sporu vnitrostátního či s mezinárodním prvkem.

²⁷ Důvody, pro které může český obecný soud zrušit rozhodčí nález, jsou uvedeny v § 31 ZRŘ.

„Výkonem rozhodčího nálezu se rozumí přinucení povinné osoby státním orgánem splnit povinnosti stanovené rozhodčím nálezem, jestliže je nesplnila dobrovolně.“²⁸ ZRŘ neupravuje postup při výkonu českých rozhodčích nálezů. ZRŘ však stanoví důvody, pro které strana, proti níž je výkon rozhodčího nálezu nařízen, může podat návrh na zastavení výkonu. Takovými důvody jsou vady rozhodčího nálezu nebo nedostatečné oprávnění k zastupování. Další důvody jsou uvedeny v § 268 OSŘ. Je-li návrh na zastavení nařízeného výkonu nálezu podán, obecný soud, který výkon provádí, řízení přeruší a nařídí povinnému, aby do 30 dnů podal u příslušného obecného soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu. Pokud povinný návrh ve lhůtě nepodá, pokračuje soud v řízení o výkon rozhodčího nálezu podle části šesté OSŘ. Výkonem lze pověřit i soudní exekutory, kteří postupují podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti.

3.6.2 Uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu v České republice

ZRŘ upravuje uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů v § 38 až 40. Tato úprava se použije tehdy, pokud nestanoví mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, jinak. Za cizí rozhodčí nález označuje ZRŘ nález vydaný v cizím státě. Místo vydání rozhodčího nálezu je jediným rozhodujícím kritériem. Nezáleží ani na procesních předpisech, podle kterých řízení probíhá, ani na státní příslušnosti rozhodujících rozhodců či účastníků rozhodčího řízení. Dokonce ani není podstatné, podle jakého hmotného práva rozhodce postupoval. Cizí rozhodčí nález je třeba v České republice uznat. To znamená, že nález se přiznají stejné právní účinky jako českému rozhodčímu nález. ZRŘ stanoví, že pro uznání není třeba žádného zvláštního rozhodnutí, stačí k němu při zachování podmínek stanovených § 39 ZRŘ přihlídnout. Cizí rozhodčí nález se tedy uznává v rámci řízení o jeho výkon. Podmínkou pro uznání a výkon cizích nálezů jako tuzemských je zaručení vzájemnosti. „*To znamená, že stát, na jehož území byl vydán rozhodčí nález, který je předmětem uznání a výkonu v České republice, také uznává a vykonává rozhodčí nálezy vydané v České republice. Podle § 38 se vzájemnost považuje za*

²⁸ Kučera, Z. a kol., Úvod do práva mezinárodního obchodu, Dobrá Voda, 2003, s. 290.

zaručenou také v případě, že cizí stát prohlašuje všeobecně cizí rozhodčí nálezy za vykonatelné za podmínky vzájemnosti.²⁹ Výkon cizího rozhodčího nálezu nařizuje předseda příslušného okresního soudu. Rozhodnutí o nařízení výkonu musí být vždy odůvodněno. Český soud sice není oprávněn cizí rozhodčí nálezy zrušit, ale ZRŘ uvádí tři důvody, pro které nebude cizí rozhodčí nález v České republice uznán a vykonán.

- Cizí rozhodčí nález nebude vykonán, pokud není podle práva státu, v němž byl vydán, pravomocný nebo vykonatelný,
- Rozhodčí nález je stížen vadou uvedenou v § 31 ZRŘ, pro kterou je možné podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu,
- Rozhodčí nález odporuje tuzemskému veřejnému pořádku.

Přednost před ZRŘ mají při uznání a výkonu dvoustranné (o právní pomoci) a mnohostranné (nejvýznamnější je Newyorská úmluva³⁰) mezinárodní smlouvy.³¹ Mezinárodní smlouvy neobsahují pojem vzájemnosti, protože vůle států uznávat a vykonávat si navzájem rozhodčí nálezy je dána samotným uzavřením smluv.

Co se týče dvoustranných smluv, jedná se obvykle o smlouvy o právní pomoci. Například Smlouva o právní pomoci mezi Českou republikou a Slovenskem (č. 209/1993 Sb.). Závazek uznávat a vykonávat rozhodčí nálezy je obsažen prakticky ve všech smlouvách o právní pomoci, které Československo v minulosti uzavřelo se socialistickými státy. Uznání a výkon rozhodčích nálezů je zakotven i v některých dvoustranných smlouvách uzavřených s dalšími státy. V těchto dvoustranných mezinárodních smlouvách je stanoveno, že rozhodčí nálezy jsou uznávány a vykonávány za stejných podmínek jako soudní rozhodnutí smluvních států.

Nejvýznamnější mnohostrannou mezinárodní smlouvou je Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů sjednaná v New Yorku v roce 1958 (dále jen Newyorská úmluva). Smluvními stranami je více než 135 států, mezi nimi i Česká republika. Každý smluvní stát

²⁹ Ondřej, J., Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní, Plzeň, 2004, s. 453.

³⁰ První mnohostrannou mezinárodní smlouvou v oblasti uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů byl Protokol o doložkách a rozsudím z roku 1923 a dále Ženevská úmluva z roku 1927. Z mnohostranných smluv je významná také Washingtonská úmluva, která se týká rozhodčích nálezů vydaných ve sporech z mezinárodních investic.

³¹ Na uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů se nevztahuje Nařízení (ES) č. 44/2001.

Newyorské úmluvy je povinen uznat cizí rozhodčí nález za závazný a povolit jeho výkon podle předpisů o řízení, jež platí na území, kde je nález uplatňován. Zároveň státy nesmí stanovit tíživější podmínky nebo vyšší soudní poplatky pro uznání a výkon rozhodčích nálezů, než jsou stanoveny pro „národní“ rozhodčí nálezy. Procesní pravidla Newyorská úmluva ponechává na jednotlivých státech. Výkon nemusí provádět justiční orgány, může být svěřen i soukromým osobám (soudním exekutorům). Stejně jako ZRŘ zná i Newyorská úmluva možnost odepření uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, i když důvody jsou upraveny odlišně. Newyorská úmluva rozděluje důvody do dvou skupin. Na důvody, pro které může žádat o odepření strana, a na důvody, kdy může příslušný exekuční orgán sám bez návrhu uznání a výkon odepřít.

3.7 Výhody a nevýhody rozhodčího řízení

Odborná literatura, která se věnuje rozhodčímu řízení, obvykle uvádí četné výhody rozhodčího řízení, oproti několika málo nevýhodám, které rozhodčí řízení má. K výhodám řešení sporů v rámci mezinárodní arbitráže autoři řadí:³²

- Neformálnost – strany mohou ovlivnit místo konání řízení, právní řád, kterým se závazek řídí, výběr rozhodců a jejich počet, jazyk jednání apod.,
- Postavení rozhodců – rozhodci vystupují jako soukromé osoby, mohou jimi být odborníci, nikoliv jen právníci,
- Rychlost v rozhodování sporu, jednoinstančnost – úzce spolu souvisí, strany si mohou sjednat přezkoumání rozhodčího nálezu,
- Jednoduché doručování písemností do zahraničí oproti soudnímu řízení,
- Snadná vymahatelnost – na základě Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958.

Jako výhody i nevýhody uvádí odborníci:

- Neveřejnost,

³² Srov. Ondřej, J., *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*, Plzeň, 2004, s. 444 – 445 nebo Klein, B., Doleček, H., *Rozhodčí řízení*, Praha, 2007, s. XII apod.

- Nižší náklady - obecně se sice uvádí, že rozhodčí řízení je levnější než soudní řízení. U zahraničních rozhodčích soudů jsou však poplatky značně vysoké a rozhodčí řízení tak nakonec může vyjít draž než řízení před soudem,
- Jednoinstančnost - sice umožňuje rychlost řízení, na druhou stranu neumožňuje přezkoumání, což může být nevýhodou.

„Nevýhody častěji souvisejí s řízením ad hoc. Strany nemají právní nástroj k přinucení rozhodců vydat rozhodčí nález, strany mohou neodůvodněně prodlužovat rozhodčí řízení.

V obecnosti lze dospět k tomu, že rozhodčí řízení je výhodné zejména pro řešení sporů mezi velkými firmami o velké částky, přičemž obě strany mají zájem na další vzájemné spolupráci. Nebo mají zájem na tom, aby jejich případný spor nemohl být veřejný.“³³

3.8 Závěr

V mezinárodním obchodním styku má zvláštní význam projednávání a rozhodování sporů v rozhodčím řízení. *„Podstatou rozhodčího řízení je přenesení projednávání a rozhodování určitých sporů ze soudů, do jejichž pravomoci tyto věci jinak patří, na rozhodce jako soukromé fyzické osoby vybrané ad hoc nebo na zvláštní stálé rozhodčí soudy.“³⁴* Strany souhlasí, že rozhodnutí bude konečné a závazné. Výsledkem činnosti rozhodců a rozhodčích soudů je rozhodčí nález, který má stejné právní účinky jako pravomocné soudní rozhodnutí a který je vykonatelný státní mocí.

V praxi je stranami více využíváno institucionální rozhodčí řízení. Je považováno za bezpečnější a efektivnější než řízení ad hoc. Důvodem je i menší organizační náročnost pro strany a rozhodce.

Rozhodčí řízení má mnoho nezanedbatelných výhod, zvláště právě při řešení sporů vzniklých z mezinárodního obchodního styku. Proto je stranami často využíváno. K hlavním výhodám oproti soudnímu řízení patří neformálnost, rychlost a jednoduché doručování písemností do zahraničí. Nespornou výhodou je poměrně snadná vymahatelnost rozhodčích nálezů. K té

³³ Wohlfarth, H., Pitterle, R., Molnár, B., Sebeobrana podnikatele aneb Vymáhání pohledávek v SRN, Praha, 1998, s. 67.

³⁴ Schelle, K., Schelleová, I., Alternativní způsoby řešení obchodních sporů, Ostrava, 2006, s. 5.

přispívá rovněž Newyorská úmluva z roku 1958, která zaručila uznávání a vykonatelnost nálezů v mnoha zemích a dnes údajně představuje vůbec nejúspěšnější mezinárodní úmluvu lidských dějin.³⁵

³⁵ Klein, B., Doleček, H., *Rozhodčí řízení*, Praha, 2007, s. XI.

4 Řešení sporů před obecnými soudy

4.1 Úvodem

Základní a nejrozšířenější metodou řešení sporů v mezinárodním i vnitrostátním obchodě zůstává řešení sporů před obecnými soudy.³⁶ A to i přesto, že litigaci v mezinárodním prostředí provází problémy se stanovením mezinárodní pravomoci soudu, uznáváním a výkonem rozhodnutí. I přesto, že alternativní způsoby řešení sporů jsou uplatňovány stále častěji. Výhodou soudního řízení je naopak jeho dosažitelnost a předpokládaná objektivnost. I přes zdoluhavost řízení jsou soudci vždy přítomni a řízení je regulováno jednotně a objektivně. Někteří autoři řadí k výhodám řešení sporů před soudem i možnost snadněji předvidat výsledek rozhodování než např. u rozhodování rozhodců.³⁷

4.2 Pravomoc a příslušnost soudů

Mezinárodní pravomocí soudů se rozumí pravomoc soudů určitého státu jako celku. Spory z mezinárodního obchodního styku mohou řešit jak soudy české tak cizí. Obecně lze založit pravomoc soudu určitého státu na základě dvoustranné nebo mnohostranné mezinárodní úmluvy nebo normy vnitrostátního původu (v ČR je to zákon). Není však možné, aby norma vnitrostátní povahy konstatovala mezinárodní pravomoc jiných soudů než vlastních. Naopak smluvní prorogace, tedy dohoda stran o pravomoci, resp. příslušnosti soudů, je připuštěna.

4.2.1 Česká právní úprava pravomoci a příslušnosti soudů ve věcech majetkových

Je-li podán návrh u českého soudu, je určující § 37 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jen „ZMPS“) o pravomoci ve věcech majetkových. Odstavec 1 stanoví, že pravomoc českých soudů je dána tehdy, pokud je podle českých předpisů dána jejich příslušnost. Otázky příslušnosti upravuje v České republice Občanský

³⁶ Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, Praha, 2002, s.25. Opačné tvrzení lze nalézt v Kučera, Z. a kol., *Úvod do práva mezinárodního obchodu*, Dobrá Voda, 2003, s. 276.

³⁷ Böckstiegel, H.: *Schiedsgerichte und staatliche Gerichte*, in RIW, 1979, s. 161 – 165, in: Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, Praha, 2002.

soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb. (dále jen „OSŘ“), který vymezuje místní a věcnou příslušnost soudu. Místně příslušný je dle OSŘ obecný soud účastníka, proti němuž nárok směřuje, tedy okresní soud, nestanoví-li zákon jinak. U fyzické osoby je obecným soudem okresní soud v místě jejího bydliště, příp. posledního známého bydliště. U fyzické osoby podnikající je obecným soudem okresní soud v místě podnikání. U české právnické osoby se obecný soud určuje podle jejího sídla. Majetková práva lze uplatnit i u soudu, v jehož obvodu má fyzická či právnická osoba majetek. To se týká jak českého příslušníka tak cizince. K řízení je pravomocný český soud i v případě, že je na území České republiky umístěn podnik zahraniční osoby nebo jeho organizační složka. Nenastane-li ani jeden z výše uvedených případů místní příslušnosti stanovené v OSŘ, český soud nemá pravomoc ani příslušnost k projednání a rozhodnutí dané věci.

OSŘ dále stanoví věcnou příslušnost. Ta určuje, který soud je příslušný k řízení v první instanci. Podle § 9 OSŘ jsou v obchodních věcech příslušné krajské soudy. X

České soudy postupují při rozhodování sporů z mezinárodního obchodního styku vždy podle OSŘ. Naproti tomu hmotné právo může být stranami buď předem zvoleno nebo je určeno kolizní normou práva daného státu.

4.2.2 Příslušnost soudů k projednávání sporů v obchodních věcech podle mezinárodních smluv

Česká republika nepodléhala před vstupem do Evropské unie žádným vícestranným mezinárodním smlouvám o soudní příslušnosti k projednávání sporů. Tuto oblast upravovalo jen několik dvoustranných smluv o právní pomoci, které ČR uzavřela s některými zeměmi. Členstvím v Evropské unii vznikla povinnost aplikovat také v České republice předpisy Evropského společenství týkající se příslušnosti k projednávání sporů. V rámci Evropských společenství existovala vícestranná mezinárodní smlouva upravující pravomoc soudů již od konce 60. let. 20. století. V roce 1968 uzavřely tehdejší členské státy Evropského společenství na základě čl. 293 Smlouvy o založení ES Bruselskou úmluvu o pravomoci soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních. Tzv. Bruselská úmluva I (označována ne 1)

také jako Brusel I) zahrnuje kromě norem o mezinárodní pravomoci soudů i úpravu uznávání a výkonu rozhodnutí v členských státech. Režim společného, později jednotného vnitřního trhu, se však vztahoval i na nečlenské státy Evropského společenství (státy Evropského sdružení volného obchodu (ESVO) a státy k ES přidružené). Proto bylo třeba Bruselskou úmluvu I rozšířit. V roce 1989 začala mezi státy ES, ESVO a dalšími přidruženými státy k ES platit Luganská úmluva, v podstatě se stejným obsahem jako Brusel I. Jak Luganská tak Bruselská úmluva I se týkaly výhradně věcí občanských a obchodních, věci rodinné zůstávaly zatím neupraveny. Na základě Bruselské úmluvy I bylo přijato nařízení (ES) č. 44/2001, které se v současné době aplikuje ve státech Evropské unie ve věcech soudní příslušnosti. Podle Nařízení jsou obecně spory projednávány u soudu toho členského státu, v němž má žalovaný trvalé bydliště, bez ohledu na jeho státní příslušnost. U právnických osob se klade na roveň jejich bydliště sídlo (více k soudní příslušnosti dle nařízení č. 44/2001 v kapitole Nařízení (ES) č. 44/2001).

Příslušnost soudu ve věcech manželských a věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem stanovila Úmluva o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech rodinných z roku 1998 - tzv. Bruselská úmluva II. Na základě ní bylo přijato nařízení č. 1347/2000. Toto nařízení však brzy nahradilo nařízení č. 2201/2003, tzv. Brusel II bis neboli Brusel II a, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, které se používá od 1. 3. 2005. Důvodem zrušení Bruselu II byla diskriminace dětí narozených mimo manželství.³⁸

4.3 Průběh řízení

V průběhu řízení o sporech z mezinárodního obchodu nastávají situace, kdy je třeba provést procesní úkony, které překračují hranice státu. Takovými úkony mohou být výslech svědka nacházejícího se na území jiného státu, doručování návrhu na zahájení řízení atp. V případě, že

³⁸ Srov. Knapová, J., Nařízení Brusel II bis, in: Právní zpravodaj 10/2006, s. 10 – 12; V této kapitole nebyly pojmy „pravomoc“ a „příslušnost“ použity přesně ve významu, jaký mají v českém právu. Problematiku používání těchto pojmů v právu ES a českém právu podrobněji rozebírá např. Pauknerová, M. v článku Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel II a), in: Právní fórum 4/2006, s. 45 – 47.

by orgán jednoho státu vykonával procesní úkony na území jiného státu, jednalo by se o zásah do svrchovanosti. Proto je nutné orgán jiného státu o vykonání procesního úkonu požádat. Tato oblast je upravena mnohostrannými smlouvami (např. Haagská úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních) i dvoustrannými smlouvami (smlouvy o právní pomoci) nebo vnitrostátními normami, které umožňují provedení určitého úkonu na základě vzájemnosti.

Po vstupu České republiky do Evropské unie (EU) se pro české občany a společnosti výrazně zjednodušilo doručování dokumentů a dokazování v rámci členských států Evropského společenství (ES). Nařízením č. 1348/2000 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech se zjednodušily právní formality potřebné pro doručování dokumentů mezi státy ES. Nařízení č. 1206/2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech usnadnilo získávání důkazů prostřednictvím zahraničního soudu. Odpadly tak požadavky apostilace, legalizace (úřední ověření) a dalších do té doby nutných formalit.³⁹

4.3.1 Doručování dokumentů mezi členskými státy ES

Nařízení č. 1348/2000 má ve vztazích mezi členskými státy přednost před ustanoveními dvoustranných nebo mnohostranných dohod, které byly uzavřeny členskými státy dříve. Zejména se jedná o Haagskou úmluvu z roku 1965 a protokol k Bruselské úmluvě z roku 1968. Nařízení samozřejmě státním nebrání v zachování smluv a uzavírání nových smluv, které jsou s Nařízením slučitelné.

Nařízení se vztahuje na občanské a obchodní věci, kdy je soudní nebo mimosoudní písemnost zasílána z jednoho státu do druhého za účelem doručení v druhém státě. Pokud není známa adresa osoby, Nařízení se nepoužije. Každý členský stát stanoví odesílající a přijímající subjekty. Těmi mohou být veřejní činitelé, orgány nebo jiné členským státem určené osoby. Soudní písemnosti mají být zasílány mezi stanovenými subjekty nejrychlejšími možnými

³⁹ Salač, J., Muroň, R., Česká republika a EU – rychlejší dokazování a doručování dokumentů mezi členskými státy ušetří náklady a čas a omezí administrativu, in: EMP č. 5/2003, s. 40.

způsobem tak, aby uvedené informace byly snadno čitelné. Pokud adresát rozumí, doručuje se v jazyce odesílajícího členského státu. Jinak je třeba dokument přeložit do úředního jazyka členského státu, do něhož je písemnost doručována, a to na náklady žadatele. Nepřeložený dokument může adresát odmítnout. O doručení písemnosti se do jednoho měsíce od jejího obdržení vydává potvrzení odesílajícímu subjektu.

Nařízení nevyklučuje ani doručování soudních písemností prostřednictvím diplomatických nebo konzulárních zástupců, poštou nebo jakoukoli osobou zúčastněnou na soudním řízení. Pro takové případy určí stát bližší podmínky.

4.3.2 Dokazování prováděné v jiném členském státě

Dokazování v občanských a obchodních věcech v rámci členských států EU upravuje nařízení č. 1206/2001. Již v roce 1970 byla uzavřena Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanskoprávních a obchodních. Ta však platí pouze mezi 11 členskými státy. Nařízení se vztahuje na občanské a obchodní věci, v nichž soud jednoho členského státu (dožadující soud) žádá příslušný soud jiného členského státu (dožádaný soud) o provedení dokazování nebo žádá, aby mohl přímo provést dokazování v jiném členském státě. Žádost o provedení dokazování se podává na předepsaném formuláři v úředním jazyce dožádaného státu nebo určeném úředním jazyce orgánů ES. Dožádaný soud vyřizuje žádost v souladu s vlastními právními předpisy ve lhůtě do 90 dnů od doručení žádosti. Provedení důkazů může dožádaný soud odmítnout jen v případech stanovených Nařízením, například lze odmítnout žádost o výslech osoby z důvodu, že osoba využila svého práva odepřít výpověď. Důvodem může být i skutečnost, že žádost nespadá do působnosti Nařízení.

V případě, že soud jednoho členského státu žádá o provedení dokazování přímo v jiném členském státě, je třeba podat žádost ústřednímu orgánu dožádaného státu. Pokud je žádosti vyhověno, může být přímé dokazování provedeno pouze na základě dobrovolnosti, bez použití donucovacích opatření. Ústředním orgánem pro dokazování i doručování je v České republice Ministerstvo spravedlnosti.

4.4 Uznání a výkon rozhodnutí

Soudní rozhodnutí a další akty soudů mají právní účinky na území státu jejich vydání. Má-li dojít k výkonu rozhodnutí jednoho státu na území jiného státu, je třeba přiznat rozhodnutí právní účinky rozhodnutí tuzemského. Většinou však státy nejsou ochotny přiznat na svém území účinnost rozhodnutí cizích orgánů. Důvodem je nedůvěra v nestrannost cizích soudů i obava, že soudy se spíše přikloní k rozhodnutí ve prospěch vlastních fyzických a právnických osob.

V mezinárodním právu soukromém rozumíme pod pojmem uznání, *„že se cizímu rozhodnutí přiznávají tytéž právní účinky jako rozhodnutí tuzemskému. Důsledek uznání je takový právní stav, jaký by nastal, kdyby o téže věci bylo stejně rozhodnuto českým orgánem.“*⁴⁰

*„Výkon rozhodnutí spočívá v přinucení osoby, které je cizím rozhodnutím uložena určitá povinnost, k splnění této povinnosti, jestliže ji na základě rozhodnutí sama nesplnila, stejně jako se v takovém případě vykonává rozhodnutí českého orgánu.“*⁴¹ Protože při uznání a výkonu dochází k použití donucení proti osobám a nucenému zásahu do jejich majetku na základě aktu cizího státu, je uznání a výkon cizího rozhodnutí vázán na splnění řady podmínek. Ty stanoví buď vnitrostátní úprava jednotlivých států nebo mezinárodní smlouvy, které mají při aplikaci přednost.

4.4.1 Uznání a výkon cizích rozhodnutí na základě mezinárodní smlouvy

Česká republika je v této oblasti vázána jednak smlouvami o právní pomoci a dále speciálními smlouvami o uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí. Zvláštní ustanovení o vykonatelnosti rozsudků obsahují také Mezinárodní úmluva o přepravě zboží po železnicích (CIM), Mezinárodní úmluva o přepravě cestujících a cestovních zavazadel po železnicích (CIV), Úmluva o mezinárodní železniční přepravě (COTIF) a Úmluva o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě (CMR), kterými je Česká republika vázána.

⁴⁰ Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Brno, 2004, s. 407.

⁴¹ Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Brno, 2004, s. 407.

Mnohostranná mezinárodní úmluva, která by uznání a výkon rozhodnutí cizích soudů v majetkových věcech na území jiných států usnadňovala, neexistuje.

Pokud jde o dvoustranné smlouvy, které upravují uznání a výkon cizích rozhodnutí, jedná se obvykle o smlouvy o právní pomoci mezi ČR a dalším státem (např. smlouva o právní pomoci mezi ČR a Slovenskem z roku 1993, smlouva s Francií a s Itálií z roku 1985, smlouva se Španělskem, apod.) Dále jsou to smlouvy, které upravují výhradně uznání a výkon rozhodnutí (např. smlouva s Portugalskem z r. 1931 nebo se Švýcarskem z r. 1929). Smlouvy vyžadují pro uznání a výkon rozhodnutí splnění řady podmínek. Protože tyto mezinárodní smlouvy byly uzavřeny před vstupem České republiky do Evropské unie, je třeba, aby byly slučitelné se Smlouvou o založení ES. Smlouvy zůstávají v platnosti, práva a závazky z nich vyplývající nejsou Smlouvou o založení ES dotčeny. Případnou neslučitelnost dohod se Smlouvou o založení ES je nutné odstranit.

4.4.2 Uznání a výkon cizích rozhodnutí podle vnitrostátního práva

Podmínky pro uznání a výkon zahraničních rozhodnutí v ČR stanoví § 63 – 68 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Pro uznání českými orgány musí cizí rozhodnutí nabýt právní moci. Další podmínky vymezuje ZMPS negativně.

- Cizí rozhodnutí nelze podle § 64 ZMPS uznat ani vykonat, pokud je dána výlučná pravomoc českých orgánů. „Do výlučné pravomoci soudů České republiky patří prohlášení občana za mrtvého (§ 43 ZMPS), projednání dědictví po českém zůstaviteli nacházejícím se na území České republiky (§ 44 ZMPS), řízení o děděné nemovitosti ležící na území ČR (§ 45 odst. 1 písm. c ZMPS).“⁴² Řízení nemůže být provedeno u žádného cizího orgánu ani tehdy, když by se ustanovení o příslušnosti českého soudu použila na posouzení pravomoci cizozemského orgánu.
- Dále nelze cizí rozhodnutí uznat ani vykonat pro překážku věci rozsouzené (tj. pro překážku rei iudicatae), tedy pokud už bylo o právním poměru vydáno českým

⁴² Ondřej, J., Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní, Plzeň, 2004, s. 313.

orgánem pravomocné rozhodnutí nebo bylo-li v České republice uznáno pravomocné rozhodnutí orgánu třetího státu.

- Pokud byla účastníku řízení postupem cizího orgánu odňata možnost řádně se účastnit řízení (např. účastníku řízení nebylo doručeno do vlastních rukou předvolání).
- Pokud by se uznání rozhodnutí přičilo českému veřejnému pořádku (tj. rozpor se státním zřízením České republiky nebo podstatnými zásadami právního řádu ČR).
- Zásadní podmínkou vykonatelnosti je také zaručení vzájemnosti mezi státy. Vzájemnost se nevyžaduje pouze v případě, že cizí rozhodnutí nesměřuje proti českému občanovi ani proti české právnické osobě. Jedná se o vzájemnost materiální, tj. když také cizí stát uznává a vykonává rozhodnutí českých orgánů. V případě pochybnosti o existenci vzájemnosti mezi státy dává prohlášení Ministerstvo spravedlnosti. Takové prohlášení je závazné pro soudy i jiné státní orgány.

Například až do roku 2001 nebyla zajištěna vzájemnost mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo (SRN). Ke změně došlo prohlášením Ministerstva spravedlnosti ČR ze srpna 2001, že ze strany SRN je zajištěna vzájemnost při uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních.

Výše uvedená ustanovení ZMPS se vztahují na rozhodnutí justičních orgánů ve věcech obchodních a dalších i na soudní smíry. Justičním orgánem může být cizí soud nebo orgán státní správy, kterému je rozhodování obchodních věcí svěřeno. Označení rozhodnutí není podstatné. Uznání podle ZMPS však nepodléhá rozhodnutí vydaná mezinárodním orgánem, např. Evropským soudem pro lidská práva. ZMPS se nevztahuje ani na uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů. To upravuje zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů.

ZMPS rozlišuje režim uznávání a výkonu rozhodnutí v majetkových věcech (§ 65 a § 66 ZMPS) od režimu uznání a výkonu ve věcech manželských a určení otcovství (zvláštní úprava v § 67 a § 68 ZMPS).

Podle § 65 ZMPS není třeba žádného zvláštního řízení ani vyslovení zvláštního výroku o uznání cizího rozhodnutí. Cizí rozhodnutí je uznáno tím, že český orgán k němu přihlédne, jako

by šlo o rozhodnutí orgánu českého. Český soud se vypořádává s otázkou uznání cizího rozhodnutí v odůvodnění svého meritorního rozhodnutí.⁴³ Uznání je předpokladem pro výkon cizího rozhodnutí. Výkon se uskutečňuje za podmínek stanovených § 63 a § 64 ZMPS. „Za podmínek § 63 a 64 lze cizí rozhodnutí o majetkových právech v ČR vykonat, bude-li nařízen jeho výkon českým soudem. Nařízení výkonu je třeba vždy odůvodnit. Odůvodnění rozhodnutí nařizujícího výkon cizího rozhodnutí je nutné k tomu, aby bylo patrné, že soud posuzoval předpoklady pro nařízení soudního výkonu rozhodnutí, a aby účastník v případě nesprávného posouzení podmínek pro výkon mohl poukázat na tuto nesprávnost v opravném prostředku.“⁴⁴ Pokud bylo cizí rozhodnutí odůvodněně zamítnuto, může být použito ještě jako důkazní prostředek v jiném řízení.

Po vstupu České republiky do Evropské unie dne 1. května 2004 vznikla České republice povinnost uznávat a vykonávat rozhodnutí soudních orgánů ostatních členských států Evropské unie na základě nařízení Rady Evropských společenství. Tato nařízení jsou pro Českou republiku přímo použitelná a závazná. Úprava týkající se uznávání a výkonu cizích rozhodnutí byla zahrnuta do zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním novelou č. 361/2004 Sb. Tato novela je dle § 68a ZMPS aplikovatelná na řízení o uznání a výkonu cizích rozhodnutí, jiných veřejných listin a soudních smírů, v nichž se postupuje podle předpisů Evropských společenství nebo podle vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejíž ratifikaci dal Parlament souhlas a již je Česká republika vázána. Ustanovení § 68a ZMPS a násl. se týkají především nařízení Rady ES č. 44/2001, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech a nařízení Rady ES č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.⁴⁵ Český soud musí pro uznání a výkon soudních rozhodnutí, která byla vydána soudy v členských státech Evropské unie nebo cizími soudy podle mezinárodní smlouvy, vydat

⁴³ Stanovisko NS ČSFR v R 26/1987, uznání cizího rozhodnutí má povahu vyřešené předběžné otázky pro nařízení soudního výkonu rozhodnutí.

⁴⁴ Pokorný, M., Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, komentář, Praha, 2004, s. 95 – 96.

⁴⁵ V případě mezinárodní smlouvy se postup dle § 68a ZMPS použije např. na Haagskou úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.

prohlášení o vykonatelnosti. Postup českého soudu je upraven v § 68b ZMPS: „*Požádá-li strana podle předpisu Evropských společenství nebo mezinárodní smlouvy, aby o uznání rozhodnutí bylo rozhodnuto ve zvláštním řízení, rozhodne soud o uznání rozsudkem. Jednání nemusí nařizovat.*“ Pokud by byl současně s návrhem na prohlášení vykonatelnosti podán také návrh na výkon rozhodnutí dle OSŘ, příp. návrh na nařízení exekuce dle exekučního řádu, zákona č. 120/2001 Sb., rozhodne soud v jediném usnesení o obou návrzích samostatnými odůvodněnými výroky. Usnesení musí být samozřejmě odůvodněno, i když se rozhoduje jen o jednom z návrhů.

4.4.3 Nařízení (ES) č. 44/2001, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

Vstupem České republiky do Evropské unie se stalo v České republice stejně jako v ostatních členských státech EU závazné a přímo aplikovatelné nařízení č. 44/2001 z 22. prosince 2000, které přejalo text Bruselské úmluvy I z roku 1968.

Cílem Nařízení je sjednotit pravidla členských států ES/EU pro určení příslušnosti soudů a pro uznávání a výkon rozhodnutí; zjednodušit formality s tím spojené tak, aby uznání a výkon civilních rozhodnutí členských států ES/EU probíhaly jednoduše a rychle. V preambuli se Nařízení č. 44/2001 odvolává na princip subsidiarity uvedený v článku 5 Smlouvy ES. Cílů Nařízení nemůže být dosaženo na úrovni jednotlivých členských států, proto jsou pravidla z důvodu jejich rozsahu a účinků stanovena na úrovni Společenství. V preambuli Nařízení se dále konstatuje, že oblast úpravy náleží do oblasti soudní spolupráce v civilních věcech podle článku 65 Smlouvy ES a usnadňuje řádné fungování vnitřního trhu. Nařízení se vztahuje výhradně na věci občanské a obchodní. Má význam pro volný pohyb zboží a služeb, tj. právo závazkové. Nevztahuje se na věci daňové, celní a správní; na věci osobního statutu, způsobilost fyzické osoby k právům a právním úkonům ani na majetkové vztahy mezi manželi a dědění; na konkurzy, vyrovnání, na sociální zabezpečení ani na rozhodčí řízení. Nařízení je soubor pravidel, který mění způsoby rozhodování, posuzování a vynucování práv a povinností českých

osob v rámci ES i způsoby jednání s cizinci a nakládání s cizími rozhodnutími v České republice.

Co se týče soudní příslušnosti projednávat spory dle nařízení č. 44/2001, obecně platí, že spory se projednávají u toho soudu členského státu, v němž má žalovaná fyzická osoba trvalé bydliště nebo v němž má podnikatel či právnická osoba statutární nebo reálné sídlo nebo místo podnikání. Státní příslušnost žalovaného není určující. „*V některých případech může žalobce podat žalobu vedle postupu podle základního pravidla také u soudu v jiném smluvním státu (příslušnost na výběr daná).*“⁴⁶ Tuto zvláštní příslušnost Nařízení stanoví, je-li předmětem sporu smlouva nebo nároky ze smlouvy, pak je příslušný k řízení soud místa, kde závazek byl nebo měl být splněn. V případě prodeje zboží je místem plnění místo na území členského státu, kam zboží bylo nebo mělo být podle smlouvy dodáno. V případě poskytování služeb je místem plnění místo na území členského státu, kde služby podle smlouvy byly nebo měly být poskytovány. Stejně tak pro spor vyplývající z provozování pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny je příslušný soud místa, kde se tyto složky nacházejí, apod.

Pokud žalovaný nemá na území některého členského státu bydliště, určuje se příslušnost soudů každého členského státu dle jeho vlastních právních předpisů.

Jiná kritéria než trvalé bydliště se použijí v případech výlučné příslušnosti. Například v řízeních, jejichž předmětem je platnost zápisů do veřejných rejstříků, jsou vždy příslušné soudy členského státu, na jehož území jsou rejstříky vedeny. V řízeních týkajících se založení nebo zrušení společností, dalších úkonů právnických osob, je příslušný soud, kde má právnická osoba sídlo. Typicky se výlučná příslušnost použije také v případech řízení o nájmu nemovitostí nebo věcných právech k nemovitostem. Příslušný je vždy soud, kde se nemovitost nachází.

Nařízení připouští také dohodu stran o příslušnosti soudu – tzv. prorogatio fori – v již vzniklém sporu nebo pro případ sporu v budoucnu. Ujednání o příslušnosti mezi stranami musí mít vždy písemnou formu nebo formu odpovídající obchodním zvyklostem, které strany znaly nebo musely znát.

⁴⁶ Kučera, Z., a kol., Úvod do práva mezinárodního obchodu, Dobrá Voda, 2003, s. 280 – 281.

4.4.4 Uznání rozhodnutí vydaných v jiných členských státech dle nařízení č. 44/2001

Nařízení č. 44/2001 se vztahuje na uznávání každého rozhodnutí vydaného soudem členského státu bez ohledu na jeho označení (rozsudek, usnesení, příkaz apod.). Rozhodnutí jsou uznávána bez zvláštního řízení. K uznání nedojde, pokud je rozhodnutí v rozporu s veřejným pořádkem členského státu, v němž se o uznání žádá, je-li rozhodnutí neslučitelné s rozhodnutím vydaným v řízení mezi stejnými stranami v členském státě, v němž se o uznání žádá, nebo je rozhodnutí neslučitelné s dřívějším rozhodnutím vydaným v jiném členském státě nebo ve třetí zemi v řízení mezi stejnými stranami a pro stejný nárok, pokud toto rozhodnutí splňuje podmínky pro uznání v členském státě, v němž se o uznání žádá. Cizí rozhodnutí nemusí být uznáno z důvodů výjimek stanovených Nařízením, zásadně však nesmí být přezkoumáváno ve věci samé.

4.4.5 Výkon rozhodnutí vydaných v jiných členských státech dle nařízení č. 44/2001

V oblasti mezinárodního práva je výkon cizího rozhodnutí často nemožný, ať už pro neexistenci příslušné mezinárodní smlouvy nebo nezaručení vzájemnosti. Nařízení č. 44/2001 výkon cizích rozhodnutí v rámci Evropské unie zjednodušuje a zajišťuje výkon soudního rozhodnutí vydaného v jednom členském státě v jiném členském státě Evropské unie, pokud bude na návrh oprávněného prohlášeno za vykonatelné. Návrh je třeba podat u soudu nebo příslušného orgánu. Postup při podání návrhu se řídí právem členského státu, v němž se návrh podává. K návrhu na prohlášení vykonatelnosti musí být dle Nařízení připojeno jedno vyhotovení rozhodnutí, které splňuje podmínky nezbytné pro uznání jeho pravosti, a osvědčení soudu nebo příslušného orgánu členského státu, ve kterém bylo rozhodnutí vydáno. Osvědčení se podává na standardním formuláři uvedeném v příloze Nařízení. Pokud k předložení osvědčení nedojde, soudu se nabízí několik variant postupu. Buď může určit lhůtu pro předložení osvědčení nebo může přijmout rovnocennou písemnost nebo, není-li třeba dalšího objasnění, může předložení prominout. Rozhodnutí se nepřezkoumává a je vykonatelné, jakmile jsou provedeny výše uvedené formální náležitosti. Provádí se tedy jen formální

kontrola daných dokumentů. Strana, vůči které je výkon navrhován, nemá právo činit k návrhu jakákoli podání. Rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti se bez odkladu doručuje navrhovateli a straně, vůči níž je výkon navrhován. Proti rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti může kterákoli strana podat opravný prostředek ve lhůtě jednoho měsíce od doručení prohlášení. Lhůta pro podání opravného prostředku činí dva měsíce, pokud má povinný bydliště v jiném členském státě, než ve kterém bylo prohlášení vykonatelnosti vydáno. Lhůta počíná běžet dnem doručení rozhodnutí povinnému, osobně nebo do místa jeho bydliště. Lhůtu nelze prodloužit z důvodu vzdálenosti. Soud, u něhož byl podán přípustný opravný prostředek, zamítne nebo zruší prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí pouze na základě důvodů, které obecně brání uznání rozhodnutí. Těmi je dle Nařízení rozpor s veřejným pořádkem dožádaného státu, vady doručení návrhu, neslučitelnost s jiným rozhodnutím v téže věci, porušení příslušnosti ve věcech pojišťovacích, spotřebitelských smluv a výlučné příslušnosti a pro případy tzv. starších výhrad dle článku 72 Nařízení.

„Cizí rozhodnutí o zaplacení penále jsou v dožádaném členském státě vykonatelná pouze tehdy, jestliže je výše penále s konečnou platností stanovena soudy členského státu původu.“⁴⁷

4.4.6 Výkon rozhodnutí podle nařízení č. 805/2004 o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky

K vynucení plnění povinnosti na povinném může být využit také exekuční titul zavedený nařízením (ES) č. 805/2004. Toto nařízení navazuje na nařízení č. 44/2001. Obě normy je nutné vykládat a aplikovat společně.

Evropský exekuční titul umožňuje výkon soudních rozhodnutí, soudních smírů a veřejných listin vydaných v jiných členských státech Evropské unie, kterými bylo rozhodnuto o nesporných nárocích. O nesporné nároky se jedná tehdy, pokud

- dlužník nárok uznal nebo byl uzavřen či soudem schválen smír,
- dlužník nevznesl proti nároku námitky,

⁴⁷ Winterová, A., *Civilní právo procesní*, Praha, 2006, s. 544.

- dlužník se neúčastnil soudního jednání o nároku, a to ani v zastoupení, i když během soudního řízení vznesl námitky, jestliže takové jednání znamená dle práva členského státu konkludentní souhlas s nárokem věřitele,
- dlužník výslovně uznal nárok v úřední listině.⁴⁸

Tento výkon rozhodnutí se netýká majetkových práv vyplývajících z manželských vztahů či dědictví, úpadku, vyrovnání, věci osobního statutu a způsobilosti k právním úkonům fyzické osoby. Úprava evropského exekučního titulu se nevztahuje ani na rozhodčí nálezy.

Evropský exekuční titul lze vykonat při dodržení určitých podmínek bez doložky vykonatelnosti státu původu. Rozhodnutí musí být vykonatelné v zemi svého vydání, nesmí být v rozporu s pravidly soudní příslušnosti dle nařízení č. 44/2001. Soudní řízení ve státě původu musí splňovat minimální normy pro řízení o nesporných nárocích apod. Co se týče návrhu výkonu, může se věřitel rozhodnout, zda nechá titul potvrdit ve státě vydání jako evropský exekuční titul pro nesporné pohledávky, nebo zda bude postupovat na základě nařízení č. 44/2001. Exekučním titulem může být titul vydaný v ČR až po 21. 10. 2005, kdy nabylo nařízení č. 805/2004 účinnosti.⁴⁹

4.5 Závěr

Řešení sporů před obecnými soudy zůstává i přes veškeré své nedostatky nejčastěji používanou metodou řešení sporů v mezinárodním obchodě. K řešení sporů mohou být příslušné jak soudy české tak cizí. Soud v České republice vždy postupuje podle českého OSŘ bez ohledu na to, kdo je účastníkem řízení a jaké hmotné právo se použije při rozhodování o merituu sporu. Samozřejmě, že při soudním řízení o sporech z mezinárodního obchodu je zvýhodněna ta strana, před jejímž soudem se řízení koná. Zná lépe místní poměry, jazyk, ve kterém se řízení koná, platné právo a procesní praxi.

V majetkových sporech mezi českými osobami je zpravidla dána pravomoc českého soudu. V případě sporu české osoby a jejího zahraničního partnera stanoví pravomoc soudu určitého

⁴⁸ Srov. Winterová, A., *Civilní právo procesní*, Praha, 2006, s. 545

⁴⁹ Bělohávek, A., *Evropský exekuční titul*, in: *Právní rádce*, 4/2006, s. 4 – 8.

státu buď mezinárodní smlouva nebo vnitrostátní norma. Tou je v České republice zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Pravomoc českých soudů v majetkových věcech je dána, jestliže je podle § 37 odst. 1 ZMPS dána podle českých předpisů jejich příslušnost. § 37 odst. 2 a 3 ZMPS také připouští prorogatio fori – možnost smluvních partnerů ujednat si pravomoc soudu určitého státu (včetně soudu českého). Pravomoc zahraničního soudu v majetkových věcech si však podle tohoto ustanovení může ujednat výhradně právnická osoba, v případě fyzické osoby by bylo takové ujednání neplatné.

Před ustanoveními ZMPS mají při sporech z mezinárodního obchodu v rámci Evropské unie přednost ustanovení nařízení Rady č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Toto Nařízení výrazně zjednodušilo uznávání a výkon cizích soudních rozhodnutí alespoň v rámci Evropské unie. Další pokrok v oblasti výkonu soudních rozhodnutí v civilních a obchodních věcech v rámci EU přineslo přijetí nařízení č. 805/2004, kterým byl zaveden evropský exekuční titul. Mnohostranná mezinárodní úmluva, která by usnadňovala uznání a výkon rozhodnutí cizích soudů v majetkových věcech na území jiných států, neexistuje a výkon rozhodnutí například českého soudu v zahraničí mimo státy Evropské unie zůstává i nadále téměř nemožný. Státy se tak brání proti projevům moci cizího státu vyjádřeným v soudních rozhodnutích, především míří-li proti jeho občanům nebo právnickým osobám. Rovněž řízení o majetkovém sporu před zahraničním soudem může české osobě přinést více škody než užítku, takže je třeba důkladně zvažovat, zda se vůbec vyplatí.⁵⁰

Oblast soudního řízení v majetkových sporech z mezinárodního obchodu zůstává i nadále nedostatečně právně upravena a nezajišťuje účastníkům, aby se domohli svých práv. Je velmi obtížné požadovat po státech s odlišným stavem soudnictví, aby uznávaly a vykonávaly cizí soudní rozhodnutí. Domnívám se, že v nejbližší době nelze očekávat přijetí takové mnohostranné mezinárodní smlouvy, která by uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí zajistila. Vedle soudního řízení se však nabízí i jiná řešení majetkových sporů z mezinárodního

⁵⁰ Srov. Růžička, K., *Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Plzeň, 2005, s. 16 – 18.*

obchodu, například mezinárodní obchodní arbitráž, která by měly sporné strany zvážit předtím, než přistoupí k soudnímu řešení sporu.

5 Závěr

Na závěr uvádím zhodnocení výhod a nevýhod jednotlivých řešení sporů v mezinárodním obchodním styku, kterými se práce zabývala.

Alternativní řešení sporů (kromě arbitráže) nemá v současné době v České republice širší uplatnění. Pravděpodobných důvodů je hned několik. Chybí česká právní úprava ADR, výsledek alternativního řešení sporů je pro strany nezávazný, navíc rozhodnutí není vykonatelné. Na druhou stranu existují důvody, pro které by se alternativního řešení sporů v mezinárodním obchodním styku mohlo začít využívat i v České republice. Metody ADR jsou úspěšně aplikovány v zahraničí, zejména v USA, kvůli rychlosti, konstruktivnosti řešení obchodních sporů a nižším nákladům na řízení. Výhodou také je, že díky nespornému řešení nedochází ke zničení obchodních vztahů a závazků.

Rozhodčí řízení je jako jediný způsob alternativního řešení sporů v České republice upraven zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Výhodami rozhodčího řízení jsou stejně jako u ostatních druhů ADR rychlost a neformálnost ve srovnání s řízením před soudy. Rozhodčí řízení se od jiných druhů ADR liší v tom, že výsledkem rozhodování v rozhodčím řízení je vydání konečného a pro strany závazného rozhodnutí – rozhodčího nálezu. Rozhodčí nález má stejné právní účinky jako pravomocné soudní rozhodnutí. Rozhodčí řízení tak má oproti ostatním druhům ADR zcela zásadní výhodu, pro kterou obchodníci rozhodčího řízení v České republice často využívají.⁵¹ Tato výhoda spočívá ve vykonatelnosti rozhodčího nálezu státní mocí.

Srovnáme-li rozhodčí řízení se soudním, strany jsou v rozhodčím řízení oprávněny zvolit si rozhodné právo. Není to však jejich povinnost. V případě, že strany tuto možnost nevyužijí, určuje se právo podle kolizních norem v ZMPS nebo podle mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána a které mají přednost před ZRŘ. Na rozdíl od řízení před soudem si

⁵¹ Počet podaných žalob ve vnitrostátních sporech u Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR každým rokem stoupá (v roce 2000 jich bylo 192, v roce 2005 již přes 600). V mezinárodních sporech je roční počet podaných žalob výrazně nižší a pohybuje se kolem 50 (více viz Růžička, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Plzeň, 2005, s. 61 – 63).

strany mohou dohodnout, že rozhodci budou rozhodovat podle zásad ekvity. Výhodou rozhodčího řízení je jednoduché a rychlé doručování písemností do zahraničí. Za nejpodstatnější však nutno považovat relativně snadné uznávání a výkon rozhodčích nálezů v jiných státech zajištěné především Newyorskou úmluvou. Co může naopak od rozhodčího řízení odradit, je menší možnost předvídat výsledek řízení než v soudním řízení a dále jednoinstančnost rozhodování.

„Konzervativní“ metodou řešení sporů v mezinárodním obchodním styku zůstává řešení sporů před obecnými soudy. K podání sporu k soudu vede obchodníky předpokládaná objektivnost a snadná dosažitelnost soudního řízení. Výhody lze spatřovat také v přezkoumatelnosti rozhodnutí a možnosti předvídat výsledek rozhodování.

K nevýhodám soudního řízení se naopak řadí jeho zdlouhavost a problémy se stanovením mezinárodní pravomoci soudů. Pomineme-li složité mezinárodní doručování dokumentů a dokazování, největší komplikace spočívá v mezinárodním uznávání a výkonu soudních rozhodnutí. Nutno podotknout, že odlišná a výrazně příznivější je aktuální situace mezi členskými státy Evropské unie. Díky přijatým nařízením se zjednodušily právní formalities potřebné pro doručování dokumentů a dokazování mezi státy ES/EU. Nařízením č. 44/2001 byla sjednocena pravidla pro určení příslušnosti soudů, uznávání a výkon civilních rozhodnutí. Rozhodnutí mezi státy Evropské unie jsou uznávána bez zvláštního řízení a bez přezkoumání vykonatelná. Nařízení ES tak zbavila soudní řízení v mezinárodním obchodním styku jeho největší nevýhody alespoň mezi státy ES/EU.

Z diplomové práce vyplývá, že každé z analyzovaných řešení sporů má své pro a proti. Vzhledem k tomu, že mezinárodní rozhodčí řízení zahrnuje jak výhody alternativního řešení sporů tak výhody soudního řízení, lze ho považovat za nejvhodnější pro řešení sporů v mezinárodním obchodním styku. Nesmíme však zapomenout na to, že způsob řešení sporu je třeba volit vždy s ohledem na specifika konkrétního případu.

6 Seznam použitých zkratk

AAA	American Arbitration Association
ADR	alternative dispute resolution (alternativní řešení sporů)
CAMCA	Commercial Arbitration and Mediation Centre for the Americas
CME	Central European Media Enterprises B.V.
EMP	Časopis o českém a evropském právu
ES	Evropská společenství
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Evropská unie
EÚ	Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži
ICC	International Chamber of Commerce
INCOTERMS	International Commercial Terms (INCOTERMS 2000)
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
UNCITRAL	United Nation Commission on International Trade Law
WIPO	World Intellectual Property Organization
ZMPS	zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním
ZRŘ	zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů

7 Literatura

- Bělohávek, A., Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář, Praha, 2004
- Klein, B., Doleček, H., Rozhodčí řízení, Praha, 2007
- Kučera, Z., Mezinárodní právo soukromé, Brno, 2004
- Kučera, Z., a kol., Úvod do práva mezinárodního obchodu, Dobrá Voda, 2003
- Ondřej, J., Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní, Plzeň, 2004
- Raban, P., Alternativní řešení sporů, Praha, 2004
- Rozehnalová, N., Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, Praha, 2002
- Rozehnalová, N., Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, Praha, 2008
- Rozehnalová, N., Týč, V., Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Brno, 2003
- Růžička, K., Mezinárodní obchodní arbitráž, Praha, 1997
- Růžička, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Plzeň, 2005
- Schelle, K., Schelleová, I., Alternativní způsoby řešení obchodních sporů, Ostrava, 2006
- Winterová, A., Civilní právo procesní, Praha, 2006
- Wohlfarth, H., Pitterle, R., Molnár, B., Sebeobrana podnikatele aneb Vymáhání pohledávek v SRN, Praha, 1998

8 Periodický tisk

Bělohlávek, A., Evropský exekuční titul, in: Právní rádce, 4/2006, s. 4 – 8

Horáček, V., Alternativní způsob řešení sporů v praxi, in: Právo a podnikání 3/2003, s. 30 – 32

Jilková, R., Alternativní způsoby řešení sporů. Proč mediace?, in: Bulletin advokacie 10/2002, s. 69 – 73

Knapová, J., Nařízení Brusel II bis, in: Právní zpravodaj 10/2006, s. 10 – 12

Myšáková, P., Lex mercatoria v mezinárodní obchodní arbitráži, in: Právní rádce 5/2008, s. 47 – 52

Pauknerová, M., Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel II a) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky – vybrané otázky, in: Právní fórum 4/2006, s. 45 – 53

Rozehnalová, N., Rozhodčí řízení – alternativa k řízení soudnímu, in: Právní fórum 4/2008, s. 121 – 127

Salač, J., Muroň, R., Česká republika a EU – rychlejší dokazování a doručování dokumentů mezi členskými státy ušetří náklady a čas a omezí administrativu, in: EMP 5/2003, s. 40

Tucker, A., Arbitration and alternative dispute resolution, in: EMP 1-2/1998, s. 20 – 24

Vondráček, O., Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro občanské a obchodní závazky, in: Common Law Review 8/2007, dostupný z: www.review.society.cz

9 Webové stránky

www.review.society.cz

www.havelholasek.cz

www.epravo.cz